

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA SOCIÁLNYCH VIED A ZDRAVOTNÍCTVA**

BAKALÁRSKA PRÁCA

2012

Katarína Slancová

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA SOCIÁLNYCH VIED A ZDRAVOTNÍCTVA**

**ROZDIELY V UŽÍVANÍ NÁVYKOVÝCH LÁTOK VZHLADOM NA ROZSAH
A INTENZITU MIMOŠKOLSKÝCH AKTIVÍT**

Bakalárska práca

Študijný program: psychológia

Školiace pracovisko: UAP - Ústav aplikovanej psychológie

Školiteľ: PaedDr. Martina Romanová, PhD.

Konzultant: PaedDr. Martina Romanová, PhD.

Nitra 2012

Katarína Slancová

POĎAKOVANIE

Ďakujem mojej školiteľke práce PaedDr. Martine Romanovej, PhD., za odborné vedenie, pomoc, tolerantnosť a srdečný prístup. Veľmi pekne ďakujem pani PhDr. Marianne Pétiovej, PhD., za ochotu a poskytnutie študijných materiálov a v neposlednom rade za toleranciu, trpezlivosť a stálu podporu počas vypracovávania záverečnej práce ďakujem svojej rodine a priateľom.

ABSTRAKT

SLANCOVÁ, Katarína: *Rozdiely v užívaní návykových látok vzhľadom na rozsah a intenzitu mimoškolských aktivít.* [Bakalárska práca] – Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva; Katedra psychológie. - Školiteľ: PaedDr. Martina Romanová, PhD. Stupeň odbornej kvalifikácie: Bakalár (Bc.). – Nitra : FSVaZ, 2012. s. 59.

Práca je zameraná na problematiku užívania návykových látok, so zameraním na zistenie, ako účasť na organizovaných mimoškolských aktivitách ovplyvňuje dospievajúcich v oblasti konzumácie alkoholických nápojov a fajčenia tabakových výrobkov. Cieľom práce je zistiť rozdiely v užívaní návykových látok vzhľadom na rozsah a intenzitu mimoškolských aktivít. Práca má neexperimentálny výskumný dizajn s využitím dotazníkovej metodiky, pričom ide o nami skonštruovaný dotazník z dvoch nezávislých metodík. Výskumná vzorka pozostáva z 134 mladých ľudí, vo veku od 14 až 17 rokov, z toho bolo 83 chlapcov a 51 dievčat. Výsledkami sme zistili, že existuje rozdiel v užívaní alkoholu a fajčenia tabakových výrobkov u dospievajúcich, vzhľadom na rozsah a intenzitu zapojenia do mimoškolských aktivít. Získané výsledky v práci ďalej podrobnejšie analyzujeme.

Kľúčové slová: mimoškolské aktivity, konzumácia alkoholu, fajčenie tabakových výrobkov, žiaci ZŠ a SŠ

ABSTRACT

SLANCOVÁ, Katarína: Differences in using drugs in regard to extent and intensity of after-school activities. [Bachelor Thesis] – Constantine the Philosopher University in Nitra, Faculty of Social Sciences and Health Care, Department of Psychology. - Supervisor: PaedDr. Martina Romanová, PhD. Degree of professional qualification: Bachelor (Bc.). – Nitra: FSSaHC, 2012. p. 59.

The thesis is focused on the usage of drugs, focusing on finding, how participation in organized after-school activities influences adolescents in consumption of alcoholic beverages and smoking tobacco goods. The goal of the thesis is to find out differences in usage of drugs in regard to extent and intensity of after-school activities. The work has non-experimental research design using a questionnaire form. The questionnaire has been created by us and is based on two independent methods. The research sample consisted of 134 young people aged 14-17, of which were 83 boys and 51 girls. The results have shown that there exist differences in using alcohol and smoking tobacco goods among adolescents, in regard to extent and intensity concerning participation in after-school activities. The results are further analyzed in our thesis.

Key words: after-school activities, alcohol consumption, smoking of tobacco goods, elementary and high schools' students

Obsah

ABSTRAKT.....	4
ABSTRACT.....	5
ZOZNAM TABULIEK.....	8
ÚVOD.....	10
1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ.....	11
1.1 OBDOBIE DOSPIEVANIA AKO RIZIKOVÉ OBDOBIE PRE VZNIK PROBLÉMOVÉHO SPRÁVANIA.....	11
1.2 PREHĽAD RIZIKOVÝCH FAKTOROV AKO DETERMINANTOV UŽÍVANIA NÁVYKOVÝCH LÁTOK.....	12
1.3 VOĽNÝ ČAS AKO NEODDELITEĽNÁ SÚČASŤ ŽIVOTA JEDNOTLIVCA.....	14
1.3.1 FUNKCIE VOĽNÉHO ČASU S UPRIAMENÍM POZORNOSTI NA FUNKCIU PREVENTÍVNU.....	15
1.3.2 ZÁUJEM AKO DETERMINANT AKTÍVNEHO SPÔSOBU TRÁVENIA VOĽNÉHO ČASU.....	16
1.3.3 VÝSKUMNÉ ZISTENIA VOĽNÉHO ČASU A MIMOŠKOLSKÝCH AKTIVÍT NA SLOVENSKU.....	17
1.4 VÝSKUMNÉ ZISTENIA KONZUMÁCIE ALKOHOLU U DOSPIEVAJÚCEJ MLÁDEŽE	19
1.5 VÝSKUMNÉ ZISTENIA FAJČENIA TABAKOVÝCH VÝROBKOV U DOSPIEVAJÚCEJ MLÁDEŽE.....	20
1.6 PREHĽAD VÝSKUMOV SKÚMAJÚCICH VZŤAH MEDZI MIMOŠKOLSKÝMI AKTIVITAMI A NÁSLEDNÝM PITÍM ALKOHOLU A FAJČENÍM.....	21
1.7 VÝSKUMNÉ OTÁZKY A VÝSKUMNÉ HYPOTÉZY.....	25
1.7.1 ROZSAH MIMOŠKOLSKÝCH AKTIVÍT A UŽÍVANIE NÁVYKOVÝCH LÁTOK.....	25
1.7.2 INTENZITA MIMOŠKOLSKÝCH AKTIVÍT A UŽÍVANIE NÁVYKOVÝCH LÁTOK.....	26
2 METÓDY.....	28
2.1 VÝSKUMNÁ VZORKA.....	28
2.2 OPIS VÝSKUMNÝCH METÓD.....	29
2.2.1 DIZAJN VÝSKUMU.....	29
2.3 OPERACIONALIZÁCIA PREMENNÝCH.....	30
2.4 VÝSKUMNÝ PLÁN.....	32
2.5 METÓDY ANALÝZY DÁT.....	32
3 VÝSLEDKY.....	33
3.1 ROZSAH MIMOŠKOLSKÝCH AKTIVÍT A UŽÍVANIE NÁVYKOVÝCH LÁTOK.....	33
3.2 INTENZITA MIMOŠKOLSKÝCH AKTIVÍT A UŽÍVANIE NÁVYKOVÝCH LÁTOK.....	36

4 DISKUSIA	40
4.1 ROZSAH MIMOŠKOLSKÝCH AKTIVÍT A UŽÍVANIE VYBRANÝCH NÁVYKOVÝCH LÁTOK	41
4.2 INTENZITA MIMOŠKOLSKÝCH AKTIVÍT A UŽÍVANIE NÁVYKOVÝCH LÁTOK .	44
4.3 LIMITY VÝSKUMU	46
4.4 APLIKÁCIE DO NOVÉHO VÝSKUMU	47
4.5 PRÍNOS PRÁCE A APLIKÁCIE DO PRAXE.....	48
ZÁVER	49
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	50
PRÍLOHA 1	56

ZOZNAM TABULIEK

<i>Tabuľka 1v:</i> Zloženie výskumnej vzorky z hľadiska pohlavia a veku.....	28
<i>Tabuľka 2v:</i> Rozloženie participantov v rámci školy, ktorú navštevujú.....	29
<i>Tab. 1a</i> Konzumácia alkoholických nápojov vzhľadom na rozdiel pri zapojení a nezapojení sa v sledovanom rozsahu do športovej aktivity- Mann Whitneyho U Test.....	33
<i>Tab. 1b</i> Rozdiel v skupinách pri rozsahu športovej aktivity a konzumácie alkoholických nápojov- Frekvenčná tabuľka.....	56
<i>Tab. 2a</i> Fajčenie tabakových výrobkov vzhľadom na rozdiel pri zapojení a nezapojení sa v sledovanom rozsahu do športovej aktivity- Mann Whitneyho U Test.....	34
<i>Tab. 2b</i> Rozdiel v skupinách pri rozsahu športovej aktivity a fajčení tabakových výrobkov- Frekvenčná tabuľka.....	56
<i>Tab. 3a</i> Konzumácia alkoholických nápojov vzhľadom na rozdiel v zapojení a nezapojení sa v sledovanom rozsahu do umeleckej aktivity- Mann Whitneyho U Test.....	35
<i>Tab. 3b</i> Rozdiel v skupinách pri rozsahu umeleckej aktivity a konzumácii alkoholických nápojov- Frekvenčná tabuľka.....	56
<i>Tab. 4a</i> Konzumácia alkoholických nápojov vzhľadom na rozdiel v zapojení a nezapojení sa v sledovanom rozsahu do vzdelávacej jazykovej aktivity- Mann Whitneyho U Test....	35
<i>Tab. 4b</i> Rozdiel v skupinách pri rozsahu vzdelávacej jazykovej aktivity a konzumácii alkoholických nápojov- Frekvenčná tabuľka.....	57
<i>Tab. 5a</i> Fajčenie tabakových výrobkov vzhľadom na rozdiel v zapojení a nezapojení sa v sledovanom rozsahu do umeleckej aktivity- Mann Whitneyho U Test.....	57
<i>Tab. 5b</i> Rozdiel v skupinách pri rozsahu umeleckej aktivity a fajčení tabakových výrobkov- Frekvenčná tabuľka.....	57
<i>Tab. 6a</i> Fajčenie tabakových výrobkov vzhľadom na rozdiel v zapojení a nezapojení sa v sledovanom rozsahu do vzdelávacej jazykovej aktivity- Mann Whitneyho U Test.....	57
<i>Tab. 6b</i> Rozdiel v skupinách pri rozsahu vzdelávacej jazykovej aktivity a fajčení tabakových výrobkov- Frekvenčná tabuľka.....	58
<i>Tab. 7a</i> Miera konzumácie alkoholických nápojov vzhľadom na intenzitu športových aktivít- One- Way ANOVA.....	36
<i>Tab. 7b</i> Komparácia faktorov intenzity športovej aktivity.....	37
<i>Tab. 8a</i> Miera fajčenia tabakových výrobkov vzhľadom na intenzitu športových aktivít- One- Way ANOVA.....	37

<i>Tab. 8b</i> Komparácia faktorov intenzity športovej aktivity v spojitosti s konzumáciou alkoholických nápojov.....	38
<i>Tab. 9a</i> Miera konzumácie alkoholických nápojov vzhľadom na intenzitu zapojenia v umeleckej činnosti- Mann Whitneyho U Test.....	39
<i>Tab. 9b</i> Rozdiel v skupinách v miere konzumácie alkoholických nápojov a intenzity zapojenia v umeleckej činnosti- Frekvenčná tabuľka.....	58
<i>Tab. 10a</i> Miera konzumácie alkoholických nápojov vzhľadom na intenzitu zapojenia vo vzdelávacej jazykovej aktivite- Mann Whitneyho U Test.....	39
<i>Tab. 10b</i> Rozdiel v skupinách v miere konzumácie alkoholických nápojov a intenzity zapojenia vo vzdelávacej jazykovej aktivite- Frekvenčná tabuľka.....	58
<i>Tab. 11a</i> Miera fajčenia tabakových výrobkov vzhľadom na intenzitu zapojenia v umeleckej činnosti- Mann Whitneyho U Test.....	58
<i>Tab. 11b</i> Rozdiel v skupinách v miere fajčenia tabakových výrobkov a intenzity zapojenia v umeleckej činnosti- Frekvenčná tabuľka.....	59
<i>Tab. 12a</i> Miera fajčenia tabakových výrobkov vzhľadom na intenzitu zapojenia vo vzdelávacej jazykovej aktivite- Mann Whitneyho U Test.....	59
<i>Tab. 12b</i> Rozdiel v skupinách v miere fajčenia tabakových výrobkov a intenzity zapojenia vo vzdelávacej jazykovej aktivite- Frekvenčná tabuľka.....	59

ÚVOD

Čoraz častejšie sme obklopení informáciami o rastúcej miere experimentovania s návykovými látkami u mladých ľudí. Paralelne s tým vzrastá snaha odborníkov, ako aj bežných ľudí k zamedzeniu šírenia návykových látok medzi mladými ľuďmi. Pozornosť sa pritom častokrát upriamuje na hľadanie možných determinantov, ktoré tento utváraný vzťah mladých k návykovým látkam ovplyvňujú. V odbornej literatúre je za jeden z možných determinantov považované nedostatočné, neefektívne vyplnenie voľného času (Verešová, 2004). U jednotlivca sa objavuje pocit, že svoj voľný čas nemá vyplnený tak, ako by si predstavoval, či ako by chcel mať a nuda je jeho každodenným spoločníkom. Naopak využitie času aktívnym spôsobom, poskytuje príležitosti preukázania úsilia, vytrvalosti a schopnosti koncentrácie, rovnako ako možnosti pre poznávanie svojej vlastnej identity (Eccles a Barber, 1999). Mahoney a Stattin (2000, in Eccles, Fredricks, 2006) tvrdia, že čím viac času trávia dospelujúci práve v organizovaných mimoškolských aktivitách, tým menej času im zostáva pre angažovanie v problémovom správaní. Práve tu vidíme spojitosť, ktorá nás zaujala, avšak problémové správanie sa prejavuje v rôznych formách, a tak upriamujeme pozornosť na problematiku užívania návykových látok, ako aktuálny problém dnešnej spoločnosti.

Rozhodli sme sa zistiť nakoľko práve čas, ktorý v organizovaných aktivitách dospelujúci strávia, ovplyvňuje ich správanie, vzhľadom k užívaniu návykových látok. Tiež sme sa rozhodli preskúmať, či rozsah, v ktorom sa daných aktivít jednotlivci zúčastňujú, bude determinovať sklon k problémovému správaniu. Keďže návykové látky, ku ktorým majú mladí ľudia spravidla najjednoduchší a najmenej zamedzený prístup, sú legálne návykové látky, zamerali sme sa na konzumáciu alkoholických nápojov a fajčenie tabakových výrobkov.

Cieľom bakalárskej práce je teda zistiť rozdiely v užívaní návykových látok vzhľadom na rozsah a intenzitu mimoškolských aktivít. Zamerali sme sa pri tom na mladých ľudí vo veku od 14 do 17 rokov, keďže práve toto vekové obdobie spadá do obdobia s vysokou mierou experimentovania s návykovými látkami, čo dokumentujú aj viacerí výskumníci, ktorých výskumy boli zamerané na uvedené vývinové obdobie (Shilts, 1991; Metzger a kol., 2010; Mays a Thompson, 2009 et al.). Použili sme neexperimentálny výskumný dizajn, v ktorom sme rozdiely vzhľadom na sledované premenné zisťovali využitím nami skonštruovanej výskumnej metodiky.

1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

1.1 OBDOBIE DOSPIEVANIA AKO RIZIKOVÉ OBDOBIE PRE VZNIK PROBLÉMOVÉHO SPRÁVANIA

Vekové vymedzenie obdobia **dospievania**, je spojené so širokou variabilitou rôznych literárnych zdrojov, venujúcich sa problematike vývinu osobnosti. Langmeier a Krejčířová (2006) obdobie dospievania vymedzujú na dve obdobia:

1. obdobie pubescencie (od 11 – 15 rokov)
2. obdobie adolescencie (od 15 – 22 rokov)

Ako ďalej uvádzajú, dospievanie predstavuje životný úsek spájaný s prvými známkami pohlavného dospievania, a súčasne obdobia dovŕšenia plnej pohlavnej zrelosti. Predovšetkým obdobie **puberty** je sprevádzané výraznými psychickými zmenami, taktiež v podobe prejavovania nových pudových tendencií, spájaných s výraznou emočnou labilitou a prejavovanou snahou prenikavé pudové tendencie uspokojovať a kontrolovať. Charakteristické sú citové konflikty, impulzivita, nestálosť a nepredvídateľnosť reakcií. V spojitosti s vplyvom rovesníckej skupiny v období dospievania M.Vágnerová (1999) uvádza, že v čase, kedy dochádza k uvoľňovaniu rodinných väzieb sa upevňujú vzťahy pubescenta s rovesníkmi, kde skupinová identita poskytuje jednotlivcovi oporu a zázemie a uspokojuje jeho potrebu byť akceptovaným, taktiež potrebu citovej istoty a bezpečia. Vývin motorických, perцепčných, intelektových a iných s týmto obdobím súvisiacich schopností determinuje ich zvýšený záujem o aktivity, ktoré im umožňujú plne rozvíjať schopnosti, ktoré nadobudli. Zvýšený v tomto období je záujem o športové aktivity, hudbu, filmy, rozvíjanie výtvarných schopností a divadlo (Langmeier a Krejčířová, 2006). V období **adolescencie** dochádza k postupnej stabilizácii vývoja, či už telesného alebo duševného, spojeného predovšetkým s budovaním vlastnej identity, no sprevádzané častými problémami. Typickým prejavom správania v tomto období je prílišná kontrola vystupovania v spoločnosti v závislosti od postojov a mienky, vytváranej u rovesníkov, či dospelých, sprevádzaný veľakrát pocitmi úspechu, ale aj pocitmi zlyhania (Rybářová 1992, in Turček, 2000, str. 29). Piaget (1970) uvádza, že myslenie začiatkom obdobia adolescencie dosahuje stupeň, ktorý nazval ako stupeň formálnych operácií, kedy sa myslenie stáva abstraktným a na budúcnosť orientovaným. Dôležitým medzníkom v tomto období, je zmena prostredia školy a následný proces adaptácie. Ide o prechod zo základnej na strednú školu, kedy prebieha proces vzniku nových záťažů a premien vo vývoji ich

osobnosti. Budovanie vlastnej identity predstavuje celoživotný proces, avšak práve obdobie dospievania predstavuje vrchol osobného zápasu o identitu. O tomto hľadaní vlastnej identity mládeže nájdeme v publikáciách so zameraním na vývin osobnosti bohaté informácie. Hovorí o tom aj *Řičan (2006)* v zmysle, že dospievajúci sa v období budovania identity najčastejšie zamýšľajú, a zároveň hľadajú odpovede na otázky , kto som , snažia sa porozumieť sebe a svojim pocitom, vedieť kam patria, kam smerujú, čomu skutočne veria a v čom vidia zmysel ich života. Ide o proces, ktorý je náročný, pretože nie je jednoduché získať a byť plne stotožnený s odpoveďou, na to čo chcem dokázať, ako chcem fungovať, a predovšetkým mať jasno v tom, ako to dosiahnuť. V tom prípade tento proces môže predstavovať ohromnú záťaž a fakt, že realita je niekedy v nesúlade alebo sa vymyká predstavám dospievajúceho, čo môže mať za následok krízu, neraz ústiacu aj do rizikového správania. Tým sa rozumie: „*správanie, ktorého výsledok nie je jasný, ktoré prináša balansovanie medzi možnosťou negatívnych následkov, strát a pozitívnymi následkami, profitom*“ (Orosová, Gajdošová, Madarasová-Gecková, A. Van Dijk a Jetse 2007, s. 32 – 47). Ako časté formy rizikového správania charakteristického pre obdobie dospievania sú uvádzané bitky, týranie, záškoláctvo, úteky z domova, vandalizmus, lúpeže a majetkové delikty, ktoré ako uvádza Balašík (1988, in A. Heretik, 2004) majú podobu substitučných krádeží, ako prostriedok získania pozornosti autorít, či priazne rovesníkov. Ako problémové správanie, ktoré je situované na jednotlivca, nie na okolie a snahu poškodzovať ho, ale škodiť sebe, môže byť považované suicidálne správanie, poruchy príjmu potravy a v neposlednom rade sem patrí užívanie návykových látok.

1.2 PREHĽAD RIZIKOVÝCH FAKTOROV AKO DETERMINANTOV UŽÍVANIA NÁVYKOVÝCH LÁTOK

Problémové správanie však môže mať za sebou rad faktorov, ktoré správanie a vystupovanie jednotlivca determinujú negatívne sa vyvíjajúcim smerom. Pri rastúcej pozornosti upriamovanej na užívanie návykových látok sa odborníci nemenej venujú otázke vymedzenia, klasifikovania týchto hlavných mediátorov, ktorých kumulatívne pôsobenie je asociované so vzrastajúcim rizikom vzniku negatívnych javov, nežiaducich prejavov správania vedúcich k užívaniu návykových látok.

O spomenutých mediátoroch všeobecne pojednáva vo svojej publikácii Verešová (2004), ktorá ich vymedzuje ako faktory pôsobiace v zmysle rozvoja rizikového, ako aj nerizikového správania, teda determinujúce správanie prodrogové, ale aj abstinujúce. Ako ďalej uvádza, pri vymedzení faktorov determinujúcich rizikové správanie netreba zabúdať

na osobnosť jednotlivca, pretože „riziko, je všeobecne merateľný koncept determinovaný osobnosťnými, psychickými a environmentálnymi faktormi, je funkciou pravdepodobnosti a vážnosti negatívnych dôsledkov istej aktivity či faktora, pričom sa spája aj s nedostatkom osobnej kontroly nad nasmerovaním nejakej aktivity, ktorá môže spôsobiť negatívne dôsledky alebo efekty“ (Verešová, 2004, s.34). Na Slovensku je známy výskum Verešovej z roku 2000 (in Verešová, 2004), v ktorom sa potvrdil predpoklad, že niektoré mediátory majú povahu vývinových mediátorov, taktiež uvádza závislosť od veku, kedy v jednotlivých rizikových oblastiach stúpa počet rizikových jednotlivcov, predovšetkým ide o obdobie pubescencie a adolescencie. Možno konštatovať, že užívanie návykových látok je determinované množstvom faktorov, od užívania ako demonštrácie vlastnej dospelosti, vyjadrenia osobného štýlu, ako prostriedok vyrovnávania sa so záťažou, či stresom, taktiež v zmysle vedomého porušovania noriem alebo jednoducho v dôsledku, potreby cítiť inak, povzbudzujúco a tento pocit sa jednotlivcovi páči. Cassel (1990, in Verešová, 2004, s.38 – 39) v súvislosti s problematikou rizikových faktorov upriamil pozornosť a vymedzil 4 hlavné rizikové faktory:

- nedostatočné prispôsobenie – ktoré vymedzil v súvislosti s tým, že ak jednotlivec často zažíva situácie, v ktorých sa nudí a jeho život smeruje k monotónnosti, snaží sa hľadať vzrušenie, aby tejto monotónnosti unikol.
- narušené domáce prostredie – ak vývin prebieha v prostredí, ktoré je neisté, jednotlivcovi sa nedostáva dostatočnej lásky a pochopenia, teda vývin prebieha pod negatívnym vplyvom rodiny.
- neschopnosť vhodného trávenia voľného času – ak človek nie je schopný efektívne vyberať a vykonávať aktivity voľného času, alebo má slabý zmysel pre estetiku.
- únik zo smútku – kedy jednotlivec vidí východisko zo situácie, ktorá ho postihla v siahnutí po pomoci v podobe drogy.

Už v roku 1956 upozornil na význam kvality trávenia voľného času v kontexte drogových závislostí výskum Schmorla (in Turček, 1964, s. 69), v ktorom prezentoval výsledky, že robotníci a baníci, ktorí nemajú správnu náplň života, nešportujú, nemajú žiadne literárne či prírodovedecké záujmy, neangažujú sa v žiadnej spoločenskej organizácii, trávajú voľný čas neproduktívne a v dôsledku nadmernej konzumácie alkoholických nápojov sa dopúšťajú rôznych trestných činov. Na Slovensku ohľadom spomínanej problematiky realizovala výskum mladá výskumníčka Tobiášová (1994, in Kratochvílová, 2004, str. 249), ktorá potvrdila na výskumnej vzorke žiakov základných a stredných škôl skutočnosť, že tí žiaci, ktorí neparticipovali v žiadnej systematickej

záujmovej činnosti, vykazovali najvyššie skúsenosti s návykovými látkami, predovšetkým s konzumáciou alkoholu a fajčením. V súvislosti s tým zistila, že u žiakov, ktorí navštevovali aspoň jeden záujmový útvar, sa objavovali negatívne postoje k spôsobu trávenia voľného času bezcieľným potulovaním sa po vonku. Konštantnými zisteniami prispel tiež Tarter (podľa Verešovej, 2004), keď rizikovosť podľa neho primárne asocjuje s pasívnym spôsobom trávenia voľného času a chýbajúcej rodinnej kontroly, kedy dochádza k celkovému negatívne javiacemu sa zameraniu vyplnenia voľného času. Keď selektujeme pozornosť na problematiku voľného času, môžeme vidieť, že jeden z hlavných faktorov vychádzajúci zo spomínanej problematiky, na ktorý upozornilo viacero autorov (Dimoff a Carper, 1994; Naiková, 1999), je faktor zvedavosti a nudy. Ďalšie literárne zdroje taktiež súhlasne poukazujú na fakt, že medzi najčastejšie uvádzané mediátory užívania návykových látok a formovania rizikového správania patrí snaha prispôbiť sa rovesníkom, partii, zvedavosť, únik z prostredia degeneratívne pôsobiacej rodiny a nuda (Kratochvílová, 2004). Práve na faktor, ktorý je uvedený ako posledný sme sa rozhodli upriamiť svoju pozornosť, pretože si myslíme, že patrí k nie menej závažným faktorom determinujúcich rizikové správanie a prispením nových poznatkov do skúmanej problematiky umožní nachádzať stále novšie, kreatívnejšie, z potrieb vychádzajúce riešenia.

1.3 VOĽNÝ ČAS AKO NEODDELITEĽNÁ SÚČASŤ ŽIVOTA JEDNOTLIVCA

Uvedomujeme si, že kontext voľného času patrí medzi koncepcne široko prepracovanú problematiku, z dôvodu čoho sme našu pozornosť upriamili predovšetkým na koncepciu mimoškolských aktivít dospievajúcej mládeže, ako spôsob aktívneho vyplňania priestoru, ktorý voľný čas poskytuje. **Voľný čas**, predstavuje dôležitú súčasť života človeka, má svoje miesto v období detstva, dospievania, dospelosti či v období staroby. V Slovenskej republike z hľadiska právnych noriem zameraných na právo dieťaťa na voľný čas, predstavuje kľúčový dokument *Dohovor o právach dieťaťa (Z.z. č.104/1991)*, taktiež *Charta výchovy pre voľný čas* a *Charta účasti mládeže na živote obcí a regiónov*. Na Slovensku je platným a smerodajným projekt *Milénium* v Národnom programe výchovy a vzdelávania v SR na najbližších 15 až 20 rokov (E. Hradiská a A. Ritomský, 2007).

Výskumníci venujúci pozornosť voľnému času a jeho začleneniu v živote človeka, sa zhodujú v jednom, že voľný čas je nevyhnutnou a neoddeliteľnou súčasťou života.

Poskytuje nám predovšetkým regeneráciu psychických a fyzických síl, slobodu a voľnosť, v zmysle slobodného časového priestoru na stretnutia s priateľmi, na sebarealizáciu v aktivitách, volených podľa vlastných potrieb a záujmov (Kratochvílová, 2004, str. 245 a ďalší). V neposlednom rade napomáha osobnosti dospievajúceho v procese uvedomenia si pre neho významných povinností, vyplývajúce zo samotného statusu dieťaťa, potrebných k vnímaniu voľného času ako každodennej súčasť života v spoločnosti (Daszykowska, in Zborník medzinárodnej vedeckej konferencie, 2008, s. 613). Množstvo autorov sa zameralo na terminologické vymedzenie voľného času, so zahrnutím všetkých, podľa ich vlastného uváženia dôležitých aspektov, ktoré voľný čas, ako čas slobody a voľnosti v sebe zahŕňa.

Definícia vytvorená francúzskym sociológom J. Dumazedierom (1966, str. 443), hovorí „*voľný čas predstavuje súhrn činností, ktorým sa jednotlivec môže oddať v plnej miere, buď aby si odpočinul, alebo sa uvoľnil, alebo rozvinul svoje poznatky, alebo nezainteresované vzdelanie svojou racionálnou participáciou, alebo svojou slobodnou tvorivou schopnosťou potom, čo sa zbavil povinností profesionálnych, rodinných a spoločenských*“. Napriek tomu, že definícia, ktorú sme sa rozhodli uviesť, pochádza zo staršieho literárneho zdroja, plne vystihuje aj dnešné ponímanie voľného času.

1.3.1 FUNKCIE VOĽNÉHO ČASU S UPRIAMENÍM POZORNOSTI NA FUNKCIU PREVENTÍVNU

Vo vzťahu k dospievajúcej mládeži plní výchova vo voľnom čase, v zmysle viesť jednotlivca k aktívnemu vyplneniu voľného času, niekoľko podstatných funkcií. Ich vymedzeniu sa venovali viacerí autori, *Poliaková (2000)*, *Kratochvílová (2004)* definujú:

- zdravotno-hygienickú funkciu – v zmysle, že voľný čas, ako aj mimoškolské aktivity predstavujú možnosť kompenzácie zaťaženia, ktoré vzniká pri plnení si každodenných povinností, kde v prípade dospievajúcich ide predovšetkým o povinnosti školské.
- socializačná funkcia – pod ktorou rozumieme vytváranie možností pre utváranie a upevňovanie rovesníckych a priateľských vzťahov, v súvislosti s osvojovaním a upevňovaním sociálnych noriem, vzorcov správania a pod.
- formatívno-výchovná – pomáha formovať osobnosť a ďalej ju rozvíjať, so zameraním na utváranie hodnotovej orientácie, rozvoj postojov a morálnych vlastností.

- funkcia preventívna – ktorá hovorí o ponukách a možnostiach trávenia voľného času v rôznych aktivitách, ktoré zároveň možno považovať za istý ochranný, či preventívny faktor pred sociálno- patologickými javmi, pod ktoré spadá aj užívanie návykových látok.

Viacere výskumy venujúce sa problematike voľnočasových aktivít, dospeli k záveru, ktorý cituje Kratochvílová: „*deti, ktoré sa venujú záujmovej činnosti, majú tým istým smerom orientované aj svoje hodnoty; svoje záujmy, či koničky, považujú za dôležitejšie ako iné aktivity a dávajú im prednosť pred televíziou, bezobsažnými stretnutiami v partii i bezcieľným potulovaním sa vonku*“ (Kratochvílová, 2004, str. 248). Význam a zmysel zapájania sa mladistvých do mimoškolských aktivít podotkol tiež starší zdroj od autora Bartoša (1983, s.7), keď tvrdí, že „*mimoškolské aktivity prispievajú k podnecovaniu tvorivých schopností človeka, formujú ho ako univerzálne, harmonicky rozvinutú osobnosť, poskytujú mu dostatočný oddych a sú pre neho radosťou, ktorá patrí k plnosti života*“. Uvedené tvrdenia pokladáme za hlavné determinanty ovplyvňujúce naše úvahy nad problematikou, ktorú sme sa rozhodli preskúmať, taktiež v dôsledku chýbajúcich konkrétnych informácií o vplyve rozsahu a frekvencii mimoškolskej činnosti, ako ochranného faktora, ktorý ovplyvňuje mladých ľudí v oblasti fajčenia a pitia alkoholu.

1.3.2 ZÁUJEM AKO DETERMINANT AKTÍVNEHO SPÔSOBU TRÁVENIA VOĽNÉHO ČASU

Pri voľbe aktivity či záujmovej činnosti, ktorej sa bude jednotlivec venovať, zohráva smerodajnú funkciu **záujem**, pretože predstavuje silný motivačný faktor činnosti, ktorým je súčasne prehlbovaný a dotváraný. Tento proces formovania záujmov sa uskutočňuje v priebehu života, na základe individuálnych predpokladov, no taktiež pod vplyvom prostredia a výchovy (Bartoš, 1983). **Záujmová činnosť** má v rámci voľného času veľký význam, pretože ako zdôrazňuje Fulková, predstavuje dôležitý prostriedok pri budovaní aktívneho spôsobu života, zmysluplného využívania voľného času a tiež prevencie sociálno-patologických javov (Fulková, in Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, 2008, s.623 – 632). Pozornosť sa upriamuje predovšetkým na činnosti vykonávané v pravidelných intervaloch, so zameraním na rozvoj spoločenských, kultúrno-umeleckých, športových, prírodovedných, technických záujmov (Kratochvílová, 2003). Ako uvádza Pávková a kol. (2002) možno z obsahového hľadiska rozlíšiť nasledovné druhy záujmovej činnosti:

- spoločenskovedné
- pracovno- technické
- prírodovedno-ekologické
- esteticko- výchovné
- telovýchovné, športové a turistické

Pávková ešte dodáva, že jednotlivé uvedené záujmové činnosti môžu prebiehať v troch základných formách ako (Pávková, 2002):

- pravidelná záujmová činnosť, organizovaná ako činnosť stálych záujmových útvarov
- príležitostná záujmová činnosť, organizovaná ako podujatia pre záujemcov
- individuálna záujmová činnosť, ktorá prebieha neorganizovane

Vytvorením jednorozmerného typologického modelu záujmových činnosti sa zaoberal tiež Bartoš (1983), z ktorého členenia záujmových činností možno ešte doplniť činnosti intelektuálne, sebazvedľavacie, receptívne, ako aj umelecké. Čo sa týka využívania jednotlivých aktivít mladými ľuďmi, výskum Bielikovej a Pétiovej (2007) ukázal, že mladí ľudia prejavujú najväčší záujem o športovú aktivitu v podobe futbalu, nasleduje cyklistika a plávanie. Z kultúrno-umeleckých aktivít je obľúbené fotografovanie, hra na hudobnom nástroji a tanec. V technickej oblasti je na prvom mieste práca na počítači, čo nepovažujeme za obzvlášť nezvyčajný výsledok, keďže viaceré výskumy, aj odborná literatúra poukazuje na prenikanie počítačovej technológie do každej oblasti spoločnosti. Oblasť sebazvedľavania zahŕňa aktivity vo voľnom čase ako čítanie kníh, taktiež účasť na rôznych jazykových kurzoch (Bieliková a Pétiová, 2007). Řičan upozornil na dôležitosť venovania sa a rozvíjania predovšetkým športových aktivít. Ako uvádza: „*Šport zostáva jedinečnou rekreáciou, súčasne ventilom súperivosti a agresivity, možnosťou súperiť s druhými, ako aj s vlastnou únavou alebo strachom, prebývať v dobrom kolektíve, učí nás odhadovať vlastné sily a schopnosti, pestuje systematickosť a vytvárajú sa prostredníctvom neho návyky správanej životosprávy na celý život*“ (Řičan, 2006, str. 189). Problematika voľného času a jeho využívania mladými ľuďmi predstavuje aktuálnu tému, ktorá je aj na Slovensku preskúmaná viacerými výskumníkmi.

1.3.3 VÝSKUMNÉ ZISTENIA VOĽNÉHO ČASU A MIMOŠKOLSKÝCH AKTIVÍT NA SLOVENSKU

Otázke mládeže a **skúmaniu** voľného času, ktorým disponuje, venuje na Slovensku pozornosť *Ústav informácií a prognóz školstva*, spracovávaním informácií z oblasti

vzdelávania a výchovy a upriamením pozornosti na starostlivosť o mládež a rozvoj športových aktivít. Poskytuje databázu výskumov, medzi ktorými nájdeme aj výskumy v oblasti prevencie drogovej problematiky u žiakov základných a stredných škôl, ako aj výskumy spôsobov trávenia ich voľného času a ďalšie kontextovo podobné výskumy. Súčasne nemožno opomenúť ani činnosť *Slovenského inštitútu mládeže*, známeho pod skratkou *IUVENTA*, ktorý okrem iného realizuje podporné aktivity pre rozvoj práce s deťmi a mládežou, podporné aktivity v oblasti práce s talentovanou mládežou a koordinuje a realizuje aktivity na podporu a rozvoj v oblasti výskumu mládeže.

Na Slovensku je teda známych a dostupných viacero výskumov, ohľadom problematiky voľného času a zisťovania participácie na mimoškolských aktivitách, z ktorých sme sa rozhodli uviesť krátky prehľad. Jeden z výskumov hodnôt dospelajúcej mládeže ukázal, že mať dostatok voľného času predstavuje jednu z piatich najdôležitejších životných hodnôt mladých ľudí (Bieliková a Pétiová, 2003). V súvislosti s tým, však množstvo voľného času, ktorý majú k dispozícii mladí ľudia je variabilné. Uvádzame komparáciu výskumných zistení Bielikovej a Pétiovej (2007) výskumu z roku 1997 v porovnaní s výskumom z roku 2007. Zatiaľ čo v roku 1997 53,4% dospelajúcich pociťovalo dostatok voľného času na realizáciu svojich záujmov, no takmer každý desiaty často nevedel čo s ním. Naopak 33,1% uviedlo nedostatok voľného času, ktorý pociťovali viac ženy ako skúmaní muži. V neskoršom výskume možno vidieť klesajúcu tendenciu pociťovania dostatku voľného času (45,0%) a zvyšovanie pocitu nedostatku (41,8%). V nadväznosti na množstvo voľného času, ktorým mladí ľudia disponujú, štatistické dáta z výskumu mládeže z roku 2007 ukazujú, že študenti majú v priebehu pracovného dňa v priemere 4 hodiny voľného času (Gallo a Lenčo, 2007). To, že mimoškolské aktivity môžu prebiehať vo forme voľnočasového vzdelávania uviedol A. Jurovský vo svojej publikácii *Mládež a spoločnosť* (1974), kde hovorí, že vzdelávanie mládeže prebieha nielen v školských zariadeniach, ale môže prebiehať taktiež mimo vyučovania vo forme rôznych tzv. súkromných hodín hudby, tanca, cudzieho jazyka a podobne. Výskum v tejto oblasti poukazuje na skutočnosť, že frekvencia účasti na mimoškolskom vyučovaní je determinovaná kultúrnosťou bydliska, vekom a tiež pohlavím. Z výsledkov vyplýva, že účasť je vyššia u ženského pohlavia a vek, v ktorom sa dospelajúci najčastejšie zúčastňujú spomínaného mimoškolského vyučovania, je od 12 do 14 roku, pričom u chlapcov je najvýraznejší vek 17 rokov. So stúpajúcim vekom sa účasť oslabuje a pri vstupe do dospelosti má tendenciu úplne vymiznúť (Jurovský, 1974). Novšie výskumné

zistenie E. Hradiskej a A. Ritomského z roku 2007 ukazuje, že práve organizované vzdelávacie činnosti a kultúrne aktivity patria medzi činnosti, ktorým sa mladí ľudia venujú minimálne, resp. vôbec, a viac ako tretina dospelých nevenuje žiaden čas čítaniu kníh a málo času tiež venujú samoštúdiu. V spojitosti s tým, možno pozorovať čoraz častejšie vyskytujúce sa negatívne tendencie posunu participácie z aktívnych mimoškolských činností, smerom k pasívnemu tráveniu voľného času. Podľa Kratochvílovej (2004) takýto spôsob trávenia voľného času patrí medzi najfrekvencovanejšie mimoškolské aktivity dospelých vo veku od 10 do 17 rokov. Potvrdzuje to aj komparácia výskumov, ktorá ukázala, že medzi najčastejšie aktivity mládeže v rokoch 1977/1978 patrili prevažne športové aktivity a telovýchovné aktivity, pričom sledovanie televízie, počúvanie hudby uvádzalo minimálne percento respondentov. V neskoršom výskume realizovanom v roku 1997, výskumníci zistili opačný trend, keď najfrekvencovanejšou aktivitou vo voľnom čase bolo sledovanie televízie, počúvanie hudby a iné aktivity predovšetkým pasívneho charakteru (in Kratochvílová, 2004).

1.4 VÝSKUMNÉ ZISTENIA KONZUMÁCIE ALKOHOLU U DOSPIEVAJÚCEJ MLÁDEŽE

Alkohol predstavuje v spoločnosti vysoko tolerovanú a akceptovanú legálnu návykovú látku, ku ktorej aj napriek snahe orgánov činných v danej veci, majú stále dostatočný prístup mladí ľudia, ktorí v súvislosti s alkoholickými nápojmi vykazujú vysokú mieru experimentovania. Uvedené potvrdzujú aj štatistické dáta, ktoré zaznamenali najčastejšie začiatky experimentovania s alkoholom vo veku od 14 do 17 rokov (Bieliková a Pétiová, 2007), známe sú však aj zistenia Nociara (2009), ktorý prezentuje výskumne podložené zistenie, že priemerným vekom prvého kontaktu s alkoholom je vek 10 rokov. Alkohol má v porovnaní s tvrdšími drogami miernejšie účinky v dôsledku toho, že závislosť od alkoholických nápojov sa utvára postupne v priebehu väčšieho časového úseku, no pri nadmernom užívaní stúpajú jeho škodlivé účinky zasahujúce samotné formovanie osobnosti jednotlivca. Skúmaniu problematiky pitia alkoholu, s upriamením pozornosti na obdobie dospievania, sa výskumníci venujú dlhodobo. Uvedené podkladáme výskumnými zisteniami pitia alkoholu medzi stredoškolskými študentmi a učňami už z roku 1980, kde výskumník Korczyk (1980, in Turček, 2000, s.64) zistil, že z celkového počtu probantov 3054, najmenej raz mesačne pilo alkoholické nápoje 32,2% mladých ľudí. O rok neskôr výskumníčka Jundzillová (1981, in Turček, 2000, s. 85) zistila, že 5,88% chlapcov, a 1,26% dievčat, vo veku od 10 do 18 rokov, pije alkoholické nápoje raz

týždenne alebo častejšie. Novšie štatistické zistenia výskumného tímu Bieliková a Pétiová (2003) ukázal, že najvyššie percento výskytu pitia alkoholu je asociované s rôznymi príležitosťami, ktoré sú spájané s podávaním alkoholických nápojov. Pri takýchto príležitostiach pije alkoholické nápoje až 62,3% mladých ľudí. Nociar (2009) sa výskumne zameril na 30 dňovú prevalenciu pitia alkoholu medzi stredoškolskou mládežou a zistenia ku ktorým dospel ukazujú, že v roku 2003 v priebehu mesiaca pilo alkoholické nápoje percentuálne rovnaký počet chlapcov ako v roku 2007, pričom u dievčat nastal vyše päťpercentný nárast, čo možno považovať za čoraz častejší výskyt pitia alkoholických nápojov u ženského pohlavia. Uvádzame tiež zistenia ku ktorým výskumníci dospeli pri komparácií stredných škôl, kde najvyššia frekvencia pitia alkoholických nápojov bola zistená medzi študentmi gymnázií. Súhrnne môžeme konštatovať, že štatistické dáta potvrdzujú známu skutočnosť, a to, že alkoholizmus v našej spoločnosti predstavuje progredujúce problémové správanie, so stále stúpajúcim výskytom začiatku pitia v čoraz mladšom veku. A v súvislosti so skúmaním asociácie konzumácie alkoholických nápojov a výskytom fajčenia tabakových výrobkov, viacero výskumníkov (Adamová, Longauer, Fotul, 1999, Škodáček, 1996) tento vzťah medzi pitím a fajčením preukázalo a potvrdilo.

1.5 VÝSKUMNÉ ZISTENIA FAJČENIA TABAKOVÝCH VÝROBKOV U DOSPIEVAJÚCEJ MLÁDEŽE

Relatívne vysoká dostupnosť tabakových výrobkov na Slovenskom, taktiež aj svetovom trhu, má za následok čoraz častejší výskyt fajčenia medzi mladistvými, ktorí sa do kontaktu s cigaretami dostávajú v čoraz mladšom veku. To, že tabak, ako droga patrí medzi legálne návykové látky, ktoré so sebou prinášajú pri dlhodobjšom užívaní okrem iného ťažké zdravotné problémy, nebezpečné predovšetkým pre mladý vyvíjajúci sa organizmus, je všeobecne známa skutočnosť. Na problém dostupnosti tabakových výrobkov, ku ktorým majú prístup už deti vo veľmi mladom veku poukázal Skála (1988, in Turček, 2000, str. 93) ktorý prezentuje výskumne podložené zistenia, že s fajčením sa dospievajúci zoznamujú už v detstve, 2% respondentov fajčilo ešte pred 6. rokom života, do 8. roku fajčilo 9% maloletých. V 11. až 12. roku počet tých, ktorí už niekedy vo svojom živote fajčili, tvorilo 50% a v 14. roku, to bolo 75% mladých ľudí. Výsledky školského prieskumu ESPAD ukazujú, že v roku 2003 bol výskyt nefajčiarov medzi stredoškolskou mládežou 58,3% a uvedený percentuálny výskyt bol podobný zisteniam z roku 2007, kedy v priemernej populácii mladých ľudí bolo 56,9% nefajčiarov a zaznamenaný mierne stúpajúci výskyt denných fajčiarov (Nociar, 2009). Výskum kolektívu autorov Bieliková

a Pétiová (2003) so zameraním na fajčenie cigariet u dospelujúcej mládeže ukazuje, že k pravidelným fajčiarom sa radí 22,4% respondentov, s uvádzanou dennou spotrebou 10 až 20 cigariet. Tento výsledok bol v neprospech mužov, čo autorky prezentovali tým, že muži sú silnejší fajčiari ako ženy, taktiež s vyššou dennou spotrebou tabakových výrobkov. Uvedené zistenia o výskyte medzipohlavných rozdielov vo fajčení tabakových výrobkov zastierajú novšie výskumné zistenia Nociara (2009), ktorý na základe školského prieskumu ESPAD uvádza postupné zanikanie medzipohlavných rozdielov medzi mladými ľuďmi, načo poukazuje mierne klesajúci počet denných fajčiarov mužského pohlavia, v porovnaní so stúpajúcim výskytom denného fajčenia u pohlavia ženského. Čo sa týka príležitostného fajčenia medzi dospelujúcimi, výskumné zistenia Bielikovej a Pétiovej (2007) ukazujú, že za príležitostných fajčiarov sa v súčasnosti považuje 13,8% opýtaných mladých ľudí, ktorí za týždeň vyfajčia v priemere 5 až 10 cigariet. Počet nefajčiarov vo výskume bol 58,1%, pričom tento percentuálny výskyt nefajčiarov koreluje s už prezentovanými zisteniami Nociara (2009), čo nám dovoľuje vyvodiť všeobecný záver, že v súčasnej populácii mladých ľudí tvorí nadpolovičnú väčšinu skupina tých, ktorí nefajčia.

1.6 PREHLAD VÝSKUMOV SKÚMAJÚCICH VZŤAH MEDZI MIMOŠKOLSKÝMI AKTIVITAMI A NÁSLEDNÝM PITÍM ALKOHOLU A FAJČENÍM.

V súvislosti so smerovaním našej práce, ktorá je zameraná na zistenie, resp. preukázanie rozdielu medzi dospelujúcimi, ktorí sa zapájajú do mimoškolských aktivít a tými, ktorí sa do mimoškolských aktivít nezapájajú v miere pitia alkoholických nápojov a fajčenia tabakových výrobkov u dospelujúcej mládeže, uvádzame výskumné zistenia zahraničných autorov venujúcich sa uvedenej problematike.

Na hodnotenie úrovne užívania návykových látok, vrátane konzumácie alkoholu a zapájania sa do mimoškolských aktivít sa zamerával výskumník *Shilts (1991)*, ktorého výskumnú vzorku tvorilo 237 žiakov navštevujúcich strednú školu. Výsledky, ku ktorým dospel ukazujú, že dospelujúci, ktorí nepijú alkohol a neužívajú návykové látky, majú tendenciu viac sa zapojiť do mimoškolských aktivít, zatiaľ čo užívatelia a zneužívatelia návykových látok voľný čas využívajú v spojitosti s pitím a užívaním návykových látok. Výsledky taktiež poukázali na rozdiely v zapájaní sa participantov do tímov, klubov a iných skupín v rámci daných aktivít. Zneužívatelia aj v tomto prípade ukazovali významne vyššie zapojenie do mimoškolských aktivít v porovnaní s užívatelmi a zneužívatelmi návykových látok. S týmto zistením výskumníka *Shiltsa* koreluje tiež

zistenie Hoffmanna (2006) a významné je tiež zistenie, že skupina užívateľov, ako aj závislých, ukazuje takmer dvakrát viac času tráveného s rovesníkmi v porovnaní s neužívateľmi návykových látok, kde sa potvrdil predpoklad, že rovesnícke vplyvy sú obzvlášť dôležitým faktorom užívania návykových látok a konzumácie alkoholu (Kandel, D.B., Kessler, R.C., Margolies, R. 1989, in Segal, 1989). Netreba však zabúdať, že práve zapojenie adolescentov do mimoškolských aktivít, môže ovplyvniť to, či si adolescenti nájdu blízkych priateľov, ktorí fajčia alebo skôr priateľov, ktorí pôsobia v tomto zmysle protektívne. Tiež môže redukovať vystavovanie sa adolescentov rovesníckym skupinám, ktoré vykazujú problémové správanie (Brown, Mory, & Kinney, 1994, in Metzger, Dawes et al., 2010). Avšak problémové správanie je nie vždy asociované s rovesníckou skupinou, pretože ako ukázali výskumné zistenia Osgooda et al. (1995, in Eccles, Fredricks, 2005) práve trávenie času relaxovaním osamote, je spájané s vyššou mierou problémového správania. Zill et al. (1995) realizoval významnú štúdiu, skúmajúcu vplyv mimoškolských aktivít na problémové správanie, so zameraním na nárazové pitie. Zistili, že čas strávený v mimoškolských aktivitách nevykazoval signifikantný vzťah s konzumáciou alkoholických nápojov, aj keď sa ukázalo, že participácia mladistvých v školskom športe výrazne korelovala s nárazovým pitím alkoholických nápojov. Na skúmanie širokej škály kategórií vyplňania voľného času aktivitami, ako napr. domáce úlohy, mimoškolské aktivity, športové aktivity, platená práca, domáce práce, pozeranie televízie, tak ako trávenie voľného času s rodinou a ich možný vplyv na pitie alkoholu, fajčenie cigariet, sa zamerail výskum realizovaný G.M. Barnesom (2006). Vo výskume sa potvrdilo, že vzhľadom na rozdielnosť vlastností jednotlivých aktivít, sa môže líšiť ich schopnosť znížiť výskyt zapojenia sa mladistvých do problémového správania (Eccles et al., 2003 a Youniss et al., 1997). S uvedeným súvisia aj výsledky, ktoré ukázali, že aktivita, ktorej dospievajúci venujú týždenne najviac času, je pozeranie televízie, v súvislosti s čím Barnes dodáva, že aj keď sledovanie televízie môže byť pokladané za neproduktívne využívanie voľného času, výsledky ukázali, že nie je asociované s problémovým správaním. Čo sa týka športových aktivít, tým venujú adolescenti v priemere 5 – 6 hodín týždenne, v prospech mužov. Muži vykazovali tiež oveľa vyššiu mieru konzumácie alkoholu v porovnaní so ženami, čo bolo spájané práve s vyššou konzumáciou alkoholických nápojov v súvislosti s účasťou na športovej aktivite. Venovanie sa domácim úlohám vo voľnom čase je asociované s nižšou mierou fajčenia a chráni tiež pred kriminálnym správaním u adolescentov, ale nechráni pred nadmernou konzumáciou alkoholických nápojov. Zistenia o vplyve dlhodobjšieho zapájania sa do mimoškolských aktivít

a následné užívanie návykových látok v období adolescencie sú rôzne. Niektoré štúdie preukázali ich dlhodobý ochranný účinok voči užívaniu návykových látok (*Bohnert a Garber, 2007, in Metzger, Dawes et al., 2010*), zatiaľ čo iné štúdie preukázali momentálny, nie však dlhodobější efekt (*Fredericks a Eccles, 2005*). Výskumníčka *Nancy Darling (2005)* zistila, že adolescenti, ktorí sa zúčastňovali nejakej mimoškolskej aktivity fajčili cigarety a marihuanu v nižšej miere ako tí, ktorí sa nezúčastňovali žiadnej, ale toto zistenie nebolo konzistentné so zisteniami ohľadom konzumácie alkoholu, kde sa naopak ukázalo vyššia frekvencia pitia alkoholických nápojov.

Výskumy zamerané na jednu aktivitu, a to zistenie vplyvu zapájania sa do **športových aktivít** v adolescencii, dospeli k pozitívnym, ako aj negatívnym výsledkom. Výskum uskutočnený výskumným tímom *Fabrice O Lorente a kol. (2004)*, preukázal skúmaný vzťah v tom v zmysle, že športovci pili menej alkoholu ako tí, ktorí nešportovali vôbec, a tí, ktorí športovali vo vysokej intenzite pili viac ako tí, ktorí športovali s mierou. Rozdiel sa však ukázal aj v tom, či ide o kolektívne športy, alebo športy pre jednotlivca, pretože tí, ktorí športovali vo väčšej skupine pili viac ako tí, ktorí vykonávali šport určený pre jednotlivcov. Potvrdzujú to aj výsledky ďalšieho výskumu, kde participácia v kolektívnych športoch bola asociovaná so zvýšeným výskytom správania, ako je konzumácia alkoholických nápojov (*Eccles a Barber, 1999, in Eccles, Fredricks, 2006*). Prikláňame sa k tvrdeniu, že z množstva konzistentných prediktorov pitia alkoholu u adolescentov je práve vplyv rovesníckej skupiny, s ktorou má jednotlivec kontakt aj pri kolektívnych športoch, najviac determinujúci správanie jednotlivca (*Brown et al., 2008 a Windle et al., 2008, in Mays, Thompson et al., 2010*). Výskum ďalej ukázal, že vzťahy medzi účasťou v športových aktivitách a pitím alkoholu determinujú aj informácie o aký typ športu ide, hľadisko kontextu v zmysle, či ide o súťažné, prípadne nesúťažné športy, ako často sa tréningy uskutočňujú a pod. Toto zistenie potvrdilo tiež niekoľko výskumníkov, keď tvrdia, že samotné pitie alkoholu medzi športovcami je ovplyvňované jednotlivými športovo špecifickými faktormi, súvisiacimi s obdobím, kedy športová aktivita klesá, v porovnaní s ostatnými obdobiami počas roka, ďalej v závislosti od participácie v rozdielnych a tímových športoch a za ovplyvňujúcu skúmaný vzťah označili aj mieru participácie, resp. úroveň akú jednotlivec v danom športe dosiahol (*Bower and Martin, 1999; Leaver-Dunn et al., 2007, in Mays, Thompson et al., 2010*). Na uvedené nadviazal výskum realizovaný kolektívom *Darren Mays, Nancy Thompson et al. (2010)*, v ktorom sa zamerali na skúmanie vzťahu medzi športovo-špecifickými faktormi, vnímaným pitím alkoholu u rovesníkov a s tým súvisiacim správaním u adolescentov.

Participantí univerzitného športu uvádzali vyššie úrovne vnímaného vzájomného pitia medzi rovesníkmi, tiež s alkoholom súvisiaceho správania, v porovnaní s tými, ktorí sa zúčastnili juniorského univerzitného športu, prípadne športu na úrovni prvého ročníka a iných. Účastníci dvoch typov športov, tímových a tiež individuálnych, hlásili vyššie vnímané pitie medzi rovesníkmi, na rozdiel od tých, ktorí sa zúčastňovali len individuálnych športov. Vnímané pitie medzi rovesníkmi bolo spájané s alkoholovým správaním, nevykazujúce však významné rozdiely medzi pohlaviami. V súvislosti s dennou účasťou na športových aktivitách a ovplyvňovaním v oblasti fajčenia tabakových výrobkov je podľa *Page et al. (1998, in Metzger, Dawes et al., 2010)* takáto účasť dospelých na športových aktivitách spojená s nižšou úrovňou fajčenia cigariet, a v spojitosti so zapájaním sa do športových aktivít niekoľko rokov po sebe bola zistená redukcia fajčenia cigariet vo vyššej miere, ako u tých, ktorí sa zúčastňovali týchto aktivít v nie tak pravidelnom režime (*Rodriguez a Audrain- McGovern, 2004, in Metzger, Dawes et al., 2010*). K protichodným zisteniam dospel výskum, zameraný na zistenie účinku participácie na mimoškolských aktivitách, a následným užívaním návykových látok u stredoškolskej mládeže. Výskum bol realizovaný pod vedením výskumného tímu *Cooley, Nelson, Thompson (1992)*, kde všeobecné zistenia hovoria o protektívnej funkcii mimoškolských aktivít. Podrobnejšia analýza však ukázala, že fajčenie tabakových výrobkov bolo vyššie medzi dospelými v športových aktivitách, kde sa miera fajčenia zvyšovala so zvyšujúcim ročníkom, v ktorom sa participantí nachádzali. Celkovo fajčenie tabakových výrobkov bolo najnižšie u neparticipantov na mimoškolských aktivitách. Podobné výsledky sa ukázali aj v súvislosti s konzumáciou alkoholu, kde sa pri športových aktivitách ukázala najväčšia korelácia, avšak ani ďalšie sledované aktivity, konkrétne vzdelávacie a umelecké nepôsobili v tomto smere protektívne.

V skutočnosti, niektorí výskumníci dokázali, že participácia v organizovaných aktivitách sa stala pre niektorých jednotlivcov nadmerná a môže byť spúšťačom alebo bodom v ktorom zapojenie do ďalších aktivít začína byť asociované s negatívnymi výsledkami, dôsledkami (*Cooper, Valentine, Nye, Lindsay, 1999 et al.*). V súvislosti s tým uvedieme ešte zistenie *Fredricksa a Ecclesa (2010)*, ktorí zistili, že viac problémov sa vyskytuje v príliš nízkej účasti, a tiež vo vysokej miere účasti.

Na základe týchto teoretických východísk našej práce sme vytvorili naše výskumné ciele a predpoklady, ktoré sa vo výskume budeme snažiť výskumne dokázať.

1.7 VÝSKUMNÉ OTÁZKY A VÝSKUMNÉ HYPOTÉZY

Nami realizovaný výskum má za cieľ zistiť: „*Existuje rozdiel v miere užívania návykových látok medzi dospievajúcimi, ktorí sa zapájajú do mimoškolských aktivít a tými, ktorí sa do mimoškolských aktivít nezapájajú?*“ Následne tým poukázať na to, či existuje vzťah medzi týmito dvoma premennými, pričom pod návykovými látkami v našom prípade skúmame konzumáciu alkoholických nápojov a fajčenie tabakových výrobkov. Na základe preštudovanej odbornej literatúry a teoretických východísk, ktoré sme uviedli v kapitole 1, sme formulovali nasledovné výskumné otázky, v prípade, že sme mali naše predpoklady podložené výskumami iných autorov uvádzame výskumné hypotézy.

1.7.1 ROZSAH MIMOŠKOLSKÝCH AKTIVÍT A UŽÍVANIE NÁVYKOVÝCH LÁTOK

V uvedených teoretických východiskách môžeme vidieť, že viacero výskumov ohľadom zapájania sa dospievajúcich do športových aktivít poukazuje na vyššiu mieru konzumácie alkoholických nápojov. K takýmto konzistentným zisteniam dospeli výskumníci ako Eccles a Barber (1999), Fredericks a Eccles (2005), Barnes (2006) a ďalší. Vychádzajúc teda z týchto zistení, formulujeme výskumnú hypotézu:

H1: Predpokladáme, že miera konzumácie alkoholických nápojov bude vyššia u dospievajúcich, ktorí sa do športových aktivít zapájajú v rozsahu – každý deň.

V spojitosti s fajčením tabakových výrobkov, autori dospeli k protichodným zisteniam. Známy je výskum v ktorom účastníci, ktorí sa denne zúčastňovali športovej aktivity vykazovali nižšiu mieru fajčenia tabakových výrobkov, teda športová aktivita v tomto prípade pôsobila v smere protektívnom (Page et al., 1998). Avšak výskum realizovaný výskumným tímom Cooley, Nelson, Thompson (1992), preukázal v spojitosti s účasťou na športových aktivitách najvyššiu mieru fajčenia tabakových výrobkov, v porovnaní s inými aktivitami, ako vzdelávacie, umelecké aktivity či dokonca v komparácii s neparticipantmi na mimoškolskej aktivite. Výskumníci však neuvádzajú v akom rozsahu považovali participantov za zúčastňujúcich sa. Z toho dôvodu sme sa pri konštruovaní výskumnej hypotézy priklonili k tvrdeniu Page et al. (1998), že participant, ktorí športujú v rozsahu každý deň, budú fajčiť menej:

H2: Predpokladáme, že miera fajčenia tabakových výrobkov bude nižšia u tých dospievajúcich, ktorí sa do športových aktivít zapájajú v rozsah – každý deň.

Z vyššie uvedeného výskumu autorov Cooley, Nelson, Thompson (1992) vyplýva, že konzumácia alkoholických nápojov u participantomch v umeleckých, ako aj vzdelávacích aktivitách bola asociovaná s vyššou mierou konzumácie, avšak nie je uvádzané, aký rozsah aktivity bol faktorom poukazujúcim na účasť, a z toho dôvodu sme sformulovali výskumné otázky pre účasť na uvedených aktivitách v určenom rozsahu v obidvoch sledovaných premenných:

VI: Existuje rozdiel v rozsahu zapojenia sa do aktivít, ako návšteva umeleckej školy a jazykových kurzov a konzumáciou alkoholických nápojov u dospelávajúcej mládeže? Ak áno, aký?

V2: Existuje rozdiel v rozsahu zapojenia sa do aktivít, ako návšteva umeleckej školy a jazykových kurzov a fajčením tabakových výrobkov u dospelávajúcej mládeže? Ak áno, aký?

1.7.2 INTENZITA MIMOŠKOLSKÝCH AKTIVÍT A UŽÍVANIE NÁVYKOVÝCH LÁTOK

V teoretických východiskách ohľadom intenzity zapájania sa do športových aktivít uvádzame zistenie výskumného tímu Fabrice O Lorente a kol. (2004), podľa ktorých športovci, ktorí uvádzajú, že športujú intenzívne, pijú menej v porovnaní s tými, čo nešportujú vôbec, na základe čoho formulujeme nasledovnú hypotézu:

H3: Predpokladáme, že miera konzumácie alkoholických nápojov bude nižšia u tých dospelávajúcich, ktorí sa do športových aktivít zapájajú intenzívne.

A následne kolektív autorov Fabrice O Lorente (2004) dodáva, že tí participanti, ktorí športujú vo vysokej intenzite pijú viac ako tí, ktorí športujú s mierou. Na základe uvedených tvrdení sme vytvorili hypotézu:

H4: Predpokladáme, že miera konzumácie alkoholických nápojov sa bude zvyšovať u tých dospelávajúcich, ktorí sa do športových aktivít zapájajú veľmi intenzívne.

Z dôvodu nedostatočných výskumných zistení, ktoré by nám hovorili o korelácii medzi zapojením sa do športových aktivít v určitej intenzite a mierou fajčenia tabakových výrobkov, nevieme v tomto smere formulovať predpoklad o uvedenom vzťahu. Preto sa pýtame:

V3: Existuje rozdiel vo fajčení tabakových výrobkov medzi dospelými, ktorí sa športových aktivít zúčastňujú intenzívne a neintenzívne? Ak áno, aký?

Vo výskume nás zaujíma rozdiel medzi intenzitou zapájania sa do športových aktivít v asociácii s dvoma premennými, a to konzumáciou alkoholických nápojov a fajčenia tabakových výrobkov. Keďže nedokážeme formulovať predpoklad v dôsledku chýbajúceho preskúmania problematiky fajčenia v spojitosti s intenzitou športových aktivít, vytvorili sme nasledovnú výskumnú otázku:

V4: Existuje rozdiel vo fajčení tabakových výrobkov u dospelých, ktorí sa športových aktivít zúčastňujú intenzívne a veľmi intenzívne? Ak áno, aký?

Ako uvádzame, v dôsledku neexistujúcich teoretických podkladov pre formuláciu hypotéz ohľadom rozsahu zapájania sa do aktivít, ako jazykové kurzy a umelecké činnosti, nevieme formulovať hypotetický predpoklad. Z toho istého dôvodu ho vytvoriť nevieme ani pri skúmaní intenzity, ktorá nás vo výskume zaujíma tiež, a tak na zistenie rozdielu medzi intenzívnou účasťou a neintenzívnou účasťou v dvoch sledovaných premenných – konzumácii alkoholických nápojov a fajčení tabakových výrobkov sme zostavili výskumné otázky:

V5: Existuje rozdiel v konzumácii alkoholických nápojov medzi dospelými, ktorí sa aktivít, ako je návšteva umeleckej školy a jazykových kurzov zúčastňujú intenzívne a neintenzívne? Ak áno, aký?

V6: Existuje rozdiel vo fajčení tabakových výrobkov medzi dospelými, ktorí sa aktivít, ako je návšteva umeleckej školy a jazykových kurzov zúčastňujú intenzívne a neintenzívne? Ak áno, aký?

2 METÓDY

2.1 VÝSKUMNÁ VZORKA

Výber výskumnej vzorky bol realizovaný zámerným výberom v okrese mesta Revúca, v zmysle zamerania sa na vekovú kategóriu 14 až 17 ročných mladých ľudí. Toto vekové rozpätie sme si zvolili z dôvodu podchytenia vekovej kategórie, podľa viacerých výskumníkov (Nociar, 2010; Bieliková a Pétiová, 2007; Shilts, 1991 a ďalší) zahrňujúca vek, v ktorom mladí ľudia majú pomerne rozsiahle skúsenosti s experimentovaním, či užívaním návykových látok, vrátane konzumácie alkoholických nápojov a fajčenia tabakových výrobkov. Celkovo sa výskumu zúčastnilo 152 participantov, z ktorých sme následne vylúčili 18, pretože dotazník, ktorí odovzdali bol nesprávane vyplnený alebo nebol vyplnený celý a tak nemohol byť použitý na spracovanie dát. Konečný počet participantov tvoriacich náš výskumný súbor pozostáva zo 134 participantov, z hľadiska vekového zastúpenia hovoríme o 83 participantoch mužského pohlavia a 51 participantov pohlavia ženského.

Tabuľka 1v: Zloženie výskumnej vzorky z hľadiska pohlavia a veku

	CHLAPCI N=83		DIEVČATÁ N=51	
Vek participantov	početnosť	%	početnosť	%
14	18	21,7	18	35,3
15	32	38,6	19	37,3
16	25	30,1	13	25,5
17	8	9,6	1	2,0
SPOLU	83	100,0	51	100,0

Legenda: N- počet participantov

Participantí boli vyberaní v rámci školy, ktorú navštevujú, išlo o žiakov dvoch 9. ročníkov Základnej školy, prvých ročníkov Súkromnej strednej odbornej školy, Strednej odbornej školy (Banícke učilište) a žiakov kvarty a kvinty osemročného Gymnázia Martina Kukučina v Revúcej.

Tabuľka 2v: Rozloženie participantov v rámci školy, ktorú navštevujú

ŠKOLA		početnosť	%
	SSOŠ	27	20,2
	SOŠ	30	22,4
	ZŠ	31	23,1
	GYM.	46	34,3
	SPOLU	134	100,0

2.2 OPIS VÝSKUMNÝCH METÓD

2.2.1 DIZAJN VÝSKUMU

Výskum, ktorý sme uskutočnili má neexperimentálny dizajn a vzhľadom na cieľ nášho výskumu, sme výskumnému súboru administrovali dotazník (viď. príloha č.1), ktorý pozostával zo syntézy dvoch rozdielnych metodík, konkrétne išlo o Dotazník sociálnych noriem a Dotazník voľného času.

1. Dotazník sociálnych noriem

Dotazník pochádza z anglického originálu pod názvom „*Drug Use and Perception Survey*“ zostavený predstaviteľmi University of Illinois a na Slovensku je známy pod názvom Dotazník sociálnych noriem vďaka výskumnému tímu *T. Sollár a M. Romanová*, ktorí sa postarali o jeho preklad do slovenského jazyka. Nám poskytnutá verzia dotazníka pozostáva z 22 položiek zahrňujúcich štyri tematické oblasti, ktoré poskytujú základné informácie o participantovi, informácie o aktuálnej miere užívania návykových látok, postojov a presvedčení súvisiacich s užívaním, ďalej informácie o percepcii drogového správania v rámci troch podskupín (spolužiakov v škole, ktorú jednotlivец navštevuje, rovesníkov a blízkych priateľov). Posledný okruh položiek sa týka rodiny, ich postojov, presvedčení a správania sa vzhľadom na užívanie legálnych návykových látok u dospievajúceho. Keďže pôvodný Dotazník sociálnych noriem obsahoval len jednu položku týkajúcu sa mimoškolských aktivít a naša práca smeruje práve k zisteniu vzťahu medzi rozsahom a intenzitou mimoškolských aktivít a užívaním návykových látok, dotazník sme rozšírili o oblasť mimoškolských aktivít.

2. Dotazník voľného času

Druhý dotazník, z ktorého sme čerpali otázky ohľadom voľného času a mimoškolských aktivít, ktorých sa mladí ľudia zúčastňujú, bol Dotazník voľného času, zostavený na Slovensku výskumným tímom *Ondrej Gallo a Peter Lenčo (2007)*, pre ich výskumné účely v rámci realizovaného výskumu s názvom: „Čo si myslia mladí – ich voľný čas a aktívna účasť na živote v spoločnosti“. Dotazník sumárne obsahuje 32 položiek, v kombinácii položiek otvorených – v počte 5, uzavretých – v počte 25 a 2 škál, jednej päťstupňovej a jednej šesť stupňovej. Položky sú zamerané na podchytenie využívania voľného času, vyplňania ho mimoškolskými aktivitami, v zmysle využívania, resp. nevyužívania a zachytenia intenzity účasti na danej aktivite. Ďalšie otázky sa týkajú vnímanej miery využívania voľného času participantom a mimoškolských organizácii, ktoré poskytujú možnosti aktívneho vyplňania voľného času.

Vychádzajúc z cieľa našej práce, sme si zostavili šestnásť položkový dotazník zahrňujúci dve primárne oblasti, kde prvou z nich je oblasť voľného času a mimoškolských aktivít, druhou je oblasť konzumácie alkoholických nápojov a fajčenia tabakových výrobkov. Položky týkajúce sa voľného času a mimoškolských aktivít sú zamerané na zistenie aktuálneho využívania voľného času participantom, tiež na podchytenie spôsobov využívania, ako aj možnosti využívania voľného času. Dotazník obsahuje tiež položky ohľadom percepcie voľného času, ktorým participant disponuje a položku na vyjadrenie miery determinácie voľného času, v závislosti od rodiny, priateľov, učiteľov a iných ľudí. Druhá oblasť je zameraná na užívanie návykových látok, kde sme z Dotazníka sociálnych noriem vybrali 11 pre nás kľúčových položiek, kde pomocou piatich z nich sme získali informácie o participantovi a ďalších 6 sa týka užívania návykových látok, konkrétne ide o položky vyjadrenia miery užívania, prvej skúsenosti s návykovou látkou, percepcie užívania návykových látok rovesníkmi a percepcie správania determinované návykovými látkami. Jednotlivé položky sme následne upravili podľa vlastných potrieb, pretože originál dotazníka je koncipovaný na návykové látky všeobecne a my sme sa pri zostavovaní dotazníka zamerali predovšetkým na konzumáciu alkoholických nápojov, fajčenie tabakových výrobkov.

2.3 OPERACIONALIZÁCIA PREMENNÝCH

Ukazovateľom rozsahu a intenzity organizovaných mimoškolských aktivít je v prípade rozsahu:

zúčastňovanie sa na organizovanej činnosti po vyučovaní, kde nami sledované aktivity sú 3 a to:

- *športová aktivita* – za účasť je považovaná participácia v rozsahu každý deň; za neúčasť participácia v rozsahu raz za týždeň až menej ako raz za mesiac a vôbec
- *návšteva umeleckej školy* – za účasť je považovaná participácia v rozsahu každý deň a raz za týždeň; za neúčasť participácia v rozsahu aspoň raz za dva týždne až menej ako raz za mesiac a vôbec
- *návšteva jazykového kurzu* – za účasť je považovaná participácia v rozsahu každý deň a raz za týždeň; za neúčasť participácia v rozsahu aspoň raz za dva týždne až menej ako raz za mesiac a vôbec

V prípade intenzity mimoškolskej aktivity je za ukazovateľ považovaný počet hodín venovaných, resp. strávených v organizovaných aktivitách, v našom prípade to sú:

- *športová aktivita* – pri ktorej je intenzita sledovaná na troch stupňoch:
 - ako neintenzívne využívanie danej aktivity – športovanie menej ako hodinu alebo vôbec;
 - ako intenzívne využívanie danej aktivity – športovanie minimálne hodinu a od 1 do 3 hodín;
 - ako veľmi intenzívne využívanie danej aktivity – športovanie od 3 do 5 hodín a viac ako 5 hodín.
- *návšteva umeleckej školy* – sledovaná v dvoch stupňoch; za neintenzívne využívanie danej aktivity je považované využívanie menej ako hodinu a vôbec; za intenzívne využívanie je považované využívanie hodinu až viac ako 5 hodín
- *návšteva jazykového kurzu* – sledovaná v dvoch stupňoch; za neintenzívne využívanie danej aktivity je považované využívanie menej ako hodinu a vôbec; za intenzívne využívanie je považované využívanie hodinu až viac ako 5 hodín

Ukazovateľom sledovanej premennej konzumácia alkoholických nápojov a fajčenie tabakových výrobkov je v našom prípade:

- *konzumácia alkoholických nápojov* – za užívanie je považovaná konzumácia jeden alebo 2x mesačne až denne; za neužívanie je považovaná konzumácia jeden až 2x ročne, nikdy

- *fajčenie tabakových výrobkov* – za užívanie je považované fajčenie jeden alebo 2x mesačne až denne; za neužívanie je považované fajčenie jeden až 2x ročne, nikdy

2.4 VÝSKUMNÝ PLÁN

Výskum bol realizovaný v okrese mesta Revúca, využitím meracieho nástroja, v našom prípade to bol dotazník, ktorý sme si sami skonštruovali z dvoch nezávislých dotazníkov, a to Dotazníka sociálnych noriem (z anglického originálu Drug Use and Perception Survey) a Dotazníka voľného času. Zvolenú metodiku sme použili na zistenie rozdielov v užívaní návykových látok, vzhľadom na intenzitu a rozsah mimoškolských aktivít. Keďže našou sledovanou skupinou boli mladí ľudia, dotazník sme distribuovali do škôl zámerne zvolených tak, aby poskytli reprezentatívnu vzorku mladých ľudí pre zvolený okres a blízke okolie. Žiakov sme pred vyplnením dotazníkov oboznámili s potrebnými informáciami a osobne sme dohliadali na priebeh zberu dát.

2.5 METÓDY ANALÝZY DÁT

Štatistickú analýzu získaných dát sme realizovali prostredníctvom štatistického programu SPSS Statistics 13.0 for Windows. Vychádzajúc z výskumných hypotéz a výskumných otázok sme uskutočnili komparačnú analýzu. Pred výberom vhodného štatistického testu pre analýzu získaných dát, sme si overili normalitu skúmaných premenných, v našom prípade zvolené aktivity a konzumácia alkoholických nápojov a fajčenie tabakových výrobkov. Na základe toho sme pri rozsahu mimoškolských aktivít mohli používať neparametrické testy a pri intenzite testy parametrické. Výsledky sme vyhodnocovali Mann Whitneyho U testom, a v prípade intenzity využívania športovej aktivity sme využili parametrický test jednoduchej analýzy rozptylu – *One – Way ANOVA*.

3 VÝSLEDKY

V kapitole uvádzame zistenia ohľadom rozdielov v užívaní návykových látok, vzhľadom na rozsah a intenzitu mimoškolských aktivít. Zistenia zamerané na organizované mimoškolské aktivity, konkrétne aktivitu športovú, umeleckú a jazykovú. Výsledky boli sledované v porovnaní s mierou užívania návykových látok, v našom prípade konzumácie alkoholických nápojov a fajčenia tabakových výrobkov. Uvádzame tiež výskumné hypotézy a výskumné otázky, ku ktorým sa jednotlivo vyjadrujeme v spojitosti so získanými výsledkami.

3.1 ROZSAH MIMOŠKOLSKÝCH AKTIVÍT A UŽÍVANIE NÁVYKOVÝCH LÁTOK

Štatistické spracovanie dát v prípade rozsahu mimoškolských aktivít realizujeme prostredníctvom neparametrického Mann Whitneyho U Testu. Ten sme sa rozhodli použiť na základe uskutočnenej analýzy sledovaných premenných, ktoré nám umožnili použitie už uvedeného štatistického testovacieho kritéria.

H1: Predpokladáme, že miera konzumácie alkoholických nápojov bude vyššia u dospievajúcich, ktorí sa do športových aktivít zapájajú v rozsahu – každý deň.

Výsledky získané na základe Mann Whitneyho U testu pre komparáciu dvoch populácií hovoria o zamietnutí hypotézy, v ktorej sme predpokladali vyššiu mieru konzumácie alkoholických nápojov u účastníkov zapájajúcich sa do športových aktivít v rozsahu – každý deň. Vychádzame pri tom z hodnôt signifikancie, pre sledovaný rozdiel v premennej konzumácia alkoholických nápojov, vo faktoroch zúčastňovania sa na aktivite v rozsahu – každý deň v porovnaní s faktorom nezúčastňovania sa na aktivite pre $p > 0,05$. Hladina významnosti s hodnotou $p > 0,468$ nám hovorí, že sledovaný rozdiel nie je signifikantne významný. Výsledky frekvenčných tabuliek (príloha1 – Tab.1b) v sledovaných dvoch faktoroch, napriek štatisticky nevýznamnému rozdielu medzi mierou konzumácie alkoholických nápojov pri zapojení, ako aj pri nezapojení sa do športovej aktivity ukazujú, že miera konzumácie alkoholických nápojov bola v oboch faktoroch vysoká. Pri zapojení sa do športovej aktivity bola miera konzumácie alkoholu 47,7%, a v prípade neúčasti na aktivite bola miera konzumácie 54,3%.

Tab. 1a Konzumácia alkoholických nápojov vzhľadom na rozdiel pri zapojení a nezapojení sa v sledovanom rozsahu do športovej aktivity – Mann Whitneyho U Test

ŠPORT	N	AM	Mann-Whitney U	p
pitie zúčastňujúci	88	69,02	1890,000	,468
nezúčastňujúci	46	64,59		

Legenda: N – počet participantov; AM – priemer; p – signifikancia;

H2: Predpokladáme, že miera fajčenia tabakových výrobkov bude nižšia u tých dospievajúcich, ktorí sa do športových aktivít zapájajú v rozsahu – každý deň.

V prípade premennej fajčenie tabakových výrobkov môžeme nami vytvorený predpoklad prijať. Hodnota signifikancie $p < 0,02$ hovorí o signifikantne významnom rozdieli v sledovaných faktoroch, konkrétne vo faktore zapájania sa do športovej aktivity v rozsahu – každý deň a faktore neúčasti, resp. nezapájania sa do danej aktivity. Hodnoty Mann Whitneyho testu ukazujú, že sledovaný rozdiel je v prospech zapájajúcich sa do športovej aktivity. Avšak v rámci skupín sa nám použitím frekvenčných tabuliek (príloha1 – Tab.2b) ukázalo, že tí čo sa zúčastňujú športovej aktivity v rozsahu – každý deň, fajčia menej, konkrétne to predstavuje 23,9%, ako tí, čo sa športovej aktivity nezúčastňujú, tí fajčia tabakové výrobky v 43,5%. Mann Whitneyho U testom sme získali výsledky bez rozdielu skupín, kde počet participantov na športovej aktivite bol $N = 88$ a neparticipantov $N = 46$.

Tab. 2a Fajčenie tabakových výrobkov vzhľadom na rozdiel pri zapojení a nezapojení sa v sledovanom rozsahu do športovej aktivity – Mann Whitneyho U Test

ŠPORT	N	AM	Mann-Whitney U	p
fajčenie zúčastňujúci	88	72,01	1627,000	,020
nezúčastňujúci	46	58,87		

Legenda: N – počet participantov; AM – priemer; p – signifikancia;

VI: Existuje rozdiel v rozsahu zapojenia sa do aktivít, ako návšteva umeleckej školy a jazykových kurzov a konzumáciou alkoholických nápojov u dospievajúcej mládeže? Ak áno, aký?

Výskumnú otázku sme sledovali osobitne pre premennú mimoškolskej aktivity – návšteva umeleckej školy a osobitne pre premennú mimoškolskej aktivity – návšteva jazykového kurzu. Hodnota signifikancie Mann Whitneyho U testu vzhľadom na premennú návšteva umeleckej školy je $p < 0,05$. Hovorí nám teda o signifikantne významnom rozdiely $p < 0,02$ v konzumácii alkoholických nápojov medzi participantmi navštevujúcimi umeleckú školu

a neparticipantmi v danej aktivite v sledovanom rozsahu. V rámci skupín výsledky z frekvenčných tabuliek (príloha1 – Tab.3b) ukázali 23,5% konzumáciu alkoholických nápojov medzi participantmi v sledovanej premennej a 53,8% konzumáciu u neparticipantoch v danej aktivite určeného rozsahu. Výsledky, ktoré sme výskumnou otázkou zistili, hovoria že skúmaný rozdiel v rozsahu zapojenia sa do mimoškolskej aktivity – návšteva umeleckej školy existuje.

Tab. 3a Konzumácia alkoholických nápojov vzhľadom na rozdiel v zapojení a nezapojení sa v sledovanom rozsahu do umeleckej aktivity – Mann Whitneyho U Test

UMELECKÁ AKTIVITA		N	AM	Mann-Whitney U	p
pitie	zúčastňujúci	17	85,24	693,000	,020
	nezúčastňujúci	117	64,92		

Legenda: N – počet participantov; AM – priemer; p – signifikancia

V rámci mimoškolskej aktivity – návšteva jazykového kurzu, sa skúmaný rozdiel v rozsahu zapojenia použitím Mann Whitneyho U testu neukázal ako signifikantne významný ($p > 0,063$). Aplikáciou frekvenčných tabuliek (príloha1 – Tab.4b) pre zistenie skupinových rozdielov sme získali výsledky, že tí ktorí nenavštevujú jazykový kurz konzumujú alkoholické nápoje vo väčšej miere 53,6% ako tí, ktorí jazykový kurz navštevujú. Vykazovali 31,8% frekvenciu konzumácie alkoholických nápojov.

Tab. 4a Konzumácia alkoholických nápojov vzhľadom na rozdiel v zapojení a nezapojení sa v sledovanom rozsahu do vzdelávacej jazykovej aktivity – Mann Whitneyho U Test

JAZYKOVÁ AKTIVITA		N	AM	Mann-Whitney U	p
pitie	zúčastňujúci	22	79,68	964,000	,063
	nezúčastňujúci	112	65,11		

Legenda: N – počet participantov; AM – priemer; p – signifikancia

V2: Existuje rozdiel v rozsahu zapojenia sa do aktivít, ako návšteva umeleckej školy a jazykových kurzov a fajčením tabakových výrobkov u dospelujúcej mládeže? Ak áno, aký?

Na výskumnú otázku na základe výsledkov Mann Whitneyho U testu odpovedáme, že neexistuje rozdiel v rozsahu zapojenia sa do umeleckých a jazykových aktivít a fajčením tabakových výrobkov. Skúmané premenné mieru fajčenia tabakových výrobkov

neovplyvňujú. Štatisticky významný rozdiel sledovaný v závislosti od rozsahu zapojenia sa nepotvrdil, pretože hladina významnosti mala pri oboch premenných hodnotu $p > 0,05$. (príloha 1 – Tab. 5a, 5b, 6a, 6b)

3.2 INTENZITA MIMOŠKOLSKÝCH AKTIVÍT A UŽÍVANIE NÁVYKOVÝCH LÁTOK

Na základe analýzy dát, ktorú sme realizovali pred štatistickým spracovaním výsledkov, môžeme pri intenzite športovej aktivity v oboch skúmaných faktoroch použiť parametrický test One – Way ANOVA. Pri intenzite športovej aktivity nás totiž bude zaujímať intenzita v troch stupňoch zapojenia sa do uvedenej aktivity, a následné hodnoty konzumácie alkoholických nápojov a fajčenia tabakových výrobkov. Pri aktivitách návšteva umeleckej školy a návšteva jazykového kurzu nás bude zaujímať intenzita zapojenia v dvoch stupňoch. Pri zapájaní sa do umeleckých činností a jazykových kurzov a mierou konzumácie alkoholických nápojov a fajčenia tabakových výrobkov použijeme preto neparametrický test Mann Whitneyho U test pre komparáciu dvoch populácií.

H3: *Predpokladáme, že miera konzumácie alkoholických nápojov bude nižšia u tých dospievajúcich, ktorí sa do športových aktivít zapájajú intenzívne.*

H4: *Predpokladáme, že miera konzumácie alkoholických nápojov sa bude zvyšovať u tých dospievajúcich, ktorí sa do športových aktivít zapájajú veľmi intenzívne.*

Tab. 7a Miera konzumácie alkoholických nápojov vzhľadom na intenzitu športových aktivít – One – Way ANOVA

ANOVA	df	F	p
Pitie a intenzita športovej aktivity	2	6,351	,002

Legenda: ANOVA – analýza rozptylu; df – stupne voľnosti; F – testovacie kritérium; p – signifikancia;

Použitie parametrického testu One – Way ANOVA ukázal, že existuje signifikantne významný rozdiel $p < 0,002$ medzi rozdielnymi intenzitami účasti na športových aktivitách a mierou konzumácie alkoholických nápojov. Zo získaných výsledkov môžeme povedať, že signifikancia hovorí o rozdieli medzi skúmanými faktormi, avšak v neprospech H3, tiež H4, ktoré na základe toho nepotvrdzujeme. Rozdiel medzi mierou konzumácie alkoholických nápojov pri neintenzívnom a intenzívnom športovaní nie je štatisticky

signifikantný ($p > 0,555$). No rozdiel medzi mierou konzumácie alkoholu pri veľmi intenzívnom a neintenzívnom športovaní už signifikantne významný je ($p < 0,004$). Tento rozdiel medzi sledovanými stupňami intenzity je možné bodovým odhadom vyjadriť číslom 0,381*. Ďalej rozdiel medzi mierou konzumácie alkoholu v sledovanom stupni intenzívneho a veľmi intenzívneho športovania sa ukázal tiež ako štatistický významný rozdiel ($p < 0,001$) a bodovým odhadom je tento rozdiel vyjadrený číslom -0,435*. Miera konzumácie alkoholických nápojov teda pri intenzívnom športovaní nie je nižšia, ako sme to v H3 predpokladali. Ako nižšia, sa miera konzumácie ukazuje len v prípade veľmi intenzívneho športovania. Na základe čoho H4 neprijímame, pretože sme predpokladali, že veľmi intenzívna účasť bude konzumáciu alkoholu zvyšovať.

Tab. 7b Komparácia faktorov intenzity športovej aktivity

POST HOC TESTS (LSD)			
INTENZITA ŠPORTOVEJ AKTIVITY		AM	p
intenzívne1	intenzívne2	,054	,555
intenzívne3	intenzívne1	,381*	,004
intenzívne2	intenzívne3	-,435*	,001

Legenda: Post Hoc Tests – viacnásobná komparácia súborov; intenzívne1 – neintenzívne zapojenie; intenzívne2 – intenzívne zapojenie; intenzívne3 – veľmi intenzívne zapojenie; AM – Mean Difference – priemer; p – signifikancia;

V3: *Existuje rozdiel vo fajčení tabakových výrobkov medzi dospelými, ktorí sa športových aktivít zúčastňujú intenzívne a neintenzívne? Ak áno, aký?*

V4: *Existuje rozdiel vo fajčení tabakových výrobkov u dospelých, ktorí sa športových aktivít zúčastňujú intenzívne a veľmi intenzívne? Ak áno, aký?*

Medzi skúmanými faktormi intenzity sa použitím štatistického testovacieho nástroja One – Way ANOVA ukázal signifikantne významný rozdiel $p < 0,017$.

Tab. 8a Miera fajčenia tabakových výrobkov vzhľadom na intenzitu športových aktivít – One – Way ANOVA

ANOVA	df	F	p
fajčenie a intenzita športovej aktivity	2	4,217	,017

Legenda: ANOVA – analýza rozptylu; Df – stupne voľnosti; F – testovacie kritérium; p – signifikancia;

Štatisticky významný rozdiel s hodnotou $p < 0,019$ hovorí o rozdiel medzi fajčením tabakových výrobkov a sledovanými stupňami intenzity – intenzívnej a neintenzívnej účasti v športovej aktivite. Tento rozdiel je bodovým odhadom vyjadrený číslom 0,203*, čo nám hovorí o štatisticky významnom pozitívnom rozdiely. Rozdiel vzhľadom na ďalšie dva stupne intenzity a to – veľmi intenzívnej a neintenzívnej účasti, hovoria o signifikantne významnom rozdiel v miere fajčenia tabakových výrobkov, s hodnotou $p < 0,014$ a bodovým odhadom vyjadreným číslom 0,299*. Znamená to, že ide o pozitívny rozdiel v stupňoch intenzity účasti na športovej aktivite. Výsledky rozdielu medzi fajčením tabakových výrobkov pri intenzívnom a veľmi intenzívnom športovaní nevykazujú štatisticky signifikantný rozdiel $p > 0,407$. Zo zistení analýzy rozptylu na výskumnú otázku V3 odpovedáme, že sledovaný rozdiel existuje. Na výskumnú otázku V4, že sledovaný rozdiel neexistuje, pretože sa ukázal ako signifikantne nevýznamný.

Tab. 8b Komparácia faktorov intenzity športovej aktivity v spojitosti s konzumáciou alkoholických nápojov

POST HOC TESTS (LSD)			
INTENZITA ŠPORTOVEJ AKTIVITY		AM	p
intenzívne2	intenzívne1	,203*	,019
intenzívne3	intenzívne1	,299*	,014
intenzívne2	intenzívne3	-,096	,407

Legenda: Post Hoc Tests – viacnásobná komparácia súborov; intenzívne1 – neintenzívne zapojenie; intenzívne2 – intenzívne zapojenie; intenzívne3 – veľmi intenzívne zapojenie; AM – Mean Difference – priemer; p – signifikancia;

V5: *Existuje rozdiel v konzumácii alkoholických nápojov medzi dospelými, ktorí sa aktívne, ako je návšteva umeleckej školy a jazykových kurzov zúčastňujú intenzívne a neintenzívne? Ak áno, aký?*

Medzi skúmanou hodnotou intenzity sa medzi premennými a faktorom konzumácie alkoholických nápojov preukázal štatisticky významný rozdiel. Pri premennej intenzita návštevy umeleckej školy mala signifikancia získaná použitím Mann Whitneyho U testu hodnotu $p < 0,020$, teda existuje rozdiel medzi intenzívnym a neintenzívnym zapojením sa do umeleckej činnosti a tento rozdiel je signifikantne významný. Použitie frekvenčných tabuliek (príloha1 – Tab.9b) ukázalo, že tento rozdiel je v prospech faktora neintenzívneho zapájania sa, kde počet tých, ktorí konzumujú alkoholické nápoje bol 53,8% v porovnaní

s 23,5% konzumáciou skupiny intenzívne zapájajúcich sa do sledovanej umeleckej aktivity.

Tab. 9a Miera konzumácie alkoholických nápojov vzhľadom na intenzitu zapojenia v umeleckej činnosti – Mann Whitneyho U Test

UMELECKÁ AKTIVITA	N	AM	Mann-Whitney U	p
pitie intenzívne zap.	17	85,24	693,000	,020
neintenzívne zap.	117	64,92		

Legenda: N – počet účastníkov; AM – priemer; p – signifikancia;

Rovnaké zistenia sme získali aj pri faktore intenzívne návštevy jazykových kurzov. Signifikancia mala hodnotu $p < 0,026$, a frekvencia konzumácie alkoholických nápojov ukázala v prospech faktora neintenzívneho zapájania sa. Na výskumnú otázku podloženú uvedenými výskumnými zisteniami odpovedáme, že skúmaný rozdiel existuje. (príloha1 – Tab.10b)

Tab. 10a Miera konzumácie alkoholických nápojov vzhľadom na intenzitu zapojenia vo vzdelávacej jazykovej aktivite – Mann Whitneyho U Test

JAZYKOVÁ AKTIVITA	N	AM	Mann-Whitney U	p
pitie intenzívne zap.	19	83,37	791,000	,026
neintenzívne zap.	115	64,88		

Legenda: N – počet účastníkov; AM – priemer; p – signifikancia;

V6: Existuje rozdiel vo fajčení tabakových výrobkov medzi dospelými, ktorí sa aktívne zapájajú do návštevy umeleckej školy a jazykových kurzov zúčastňujú intenzívne a neintenzívne? Ak áno, aký?

Sledovaný rozdiel sa nám výskumne nepotvrdil. Rovnako ako už aj pri skúmaní rozsahu zapájania sa do uvedených aktivít a fajčením tabakových výrobkov sledovaný rozdiel nebol signifikantne významný. Taktiež pri intenzite faktora návšteva umeleckej školy a faktora návšteva jazykových kurzov sa preukázal štatisticky nevýznamný rozdiel, a tak možno povedať, že fajčenie tabakových výrobkov výrazne neovplyvňuje intenzita zapojenia sa do umeleckých, ako aj jazykových aktivít. (príloha1 – Tab.11a, 11b, 12a, 12b)

4 DISKUSIA

Bakalárskou prácou sme sa snažili zistiť, či existuje vzťah medzi mierou užívania návykových látok a mimoškolskými aktivitami. Tento vzťah sme sledovali tým, že sme porovnávali výsledky miery užívania návykových látok v sledovaných premenných, v našom prípade rozsahu a intenzity zapájania sa do mimoškolských aktivít. Keďže voľný čas poskytuje každému jednotlivcovi širokú variantu spôsobov, akými činnosťami svoj voľný čas vyplní, uvedomovali sme si, že skúmať mimoškolské aktivity v plnom rozsahu by bolo náročné. Preto sme sa rozhodli zamerať na aktivity organizované. Tie sú v súčasnosti čoraz menej využívané, čo potvrdil aj výskum Ritomského a Hradisekej (2007), ktorí sa ohľadom organizovaných aktivít vyjadrili, že sú využívané iba v minimálnej miere. Ako hovoria štatistiky (Bieliková a Pétiová, 2007; Kratochvílová, 2004), najviac času mladí ľudia trávia pasívnymi aktivitami. Položili sme si preto otázku, či stále stúpajúce dôkazy o prenikaní návykových látok medzi mladých ľudí, nemá za následok práve posun v smere k pasívnemu tráveniu voľného času. Vychádzame pri tom z tvrdenia Naikovej (1999), ktorá za jeden z primárnych determinantov rizikosti užívania návykových látok považuje nudu a pasívny spôsob trávenia voľného času. Získanými výsledkami teda budeme vedieť povedať, či existuje rozdiel medzi tými čo voľný čas vyplňajú aktívne a tými čo organizované aktivity vo svojom voľnom čase nevyužívajú. Výskumom poskytneme informácie a štatisticky potvrdené zistenia, ktoré budú vzhľadom na užívanie návykových látok hovoriť o protektívnosti, respektíve rizikivosti zapájania sa do organizovaných aktivít. Vychádzajúc z literárnych zdrojov sme zistili, že existuje viacero výskumov, ktoré boli zamerané na mimoškolské aktivity a zistenia miery využívanosti, ako aj zistenie rôznych determinantov spôsobu trávenia voľného času. Ohľadom návykových látok sme po preštudovaní odbornej literatúry zistili, že výskumne boli návykové látky skúmané v komparácii s rôznymi faktormi, determinujúce návykové správanie, ako aj zisťovanie miery konzumácie v populácii, preferencie jednotlivých návykových látok, či v spojitosti s dôsledkami užívania a pod. Menej teoretických podkladov sme však našli v spojitosti s mimoškolskými aktivitami. Výskumy v tejto oblasti boli vo vysokej miere zamerané len jeden z možných spôsobov aktívneho trávenia voľného času a to aktivitu športovú. Našli sme množstvo informácií ohľadom rovesníckeho vplyvu determinujúci sledovaný vzťah mimoškolských aktivít a návykového správania, ďalej vplyvu výchovy, či prostredia v ktorom sa dospievajúci vyvíja. Na základe uvedeného sme problematiku užívania návykových látok rozhodli

obohatiť aj o informácie ohľadom vplyvu iných mimoškolských aktivít, pričom za sledovaný faktor sme si zvolili rozsah a intenzitu, ktorú sme výskumne sledovali.

4.1 ROZSAH MIMOŠKOLSKÝCH AKTIVÍT A UŽÍVANIE VYBRANÝCH NÁVYKOVÝCH LÁTOK

Pri sledovaní rozsahu mimoškolských aktivít, sme zisťovali, či sa miera konzumácie alkoholu a fajčenia tabakových výrobkov bude pri jednotlivých aktivitách zvyšovať alebo znižovať. Teoretické východiská na základe ktorých sme si formulovali výskumné hypotézy pochádzali predovšetkým zo zahraničných zdrojov, preto pokladáme za dôležité spomenúť, že nepotvrdenie hypotetických predpokladov môže byť ovplyvnené spomenutou diferenciáciou krajín, ich kultúr, fungovania spoločnosti, ako aj samotnou mentalitou populácii. Teraz prejdeme k sumarizácii výskumných zistení na podklade jednotlivých výskumných hypotéz a výskumných otázok a v závere tejto kapitoly sa vyjadríme k hlavnému výskumnému cieľu, ktorý sme našim výskumom sledovali.

V prvej výskumnej hypotéze H1 sme sa snažili overiť, či konzumácia alkoholických nápojov bude vyššia u tých, ktorí sa zapájajú športových aktivít každý deň. K takýmto výskumným zisteniam uvedeného vzťahu dospeli predchádzajúci výskumníci ako Eccles a Barber (1999), Fredericks a Eccles (2005), Barnes (2006) a ďalší. Počet participantov v športovej aktivite v rozsahu každý deň predstavoval 65,7%, čiže vo výskumnej vzorke nadpolovičnú väčšinu tvorili práve tí dospievajúci, ktorí športujú v rozsahu každý deň. Môžeme konštatovať, že sme neočakávali, tak pomerne vysoký počet participantov, pretože ako je známe, v súčasnosti vzrastá počet mladých ľudí, ktorí preferujú skôr pasívne trávenie voľného času (Bieliková a Pétiová, 2007; Kratochvílová, 2004). ***Skúmaním H1 sme zistili, že tí, ktorí športujú v rozsahu každý deň, pijú rovnako veľa ako tí, ktorí sa do športových aktivít v sledovanom rozsahu nezapájajú.*** Z toho môžeme konštatovať, že pitie alkoholických nápojov sa ukázalo ako vysoko frekventované. To však koreluje s výskumnými zisteniami Nociara (2009), Bielikovej a Pétiovej (2007) o tom, že k experimentovaniu predovšetkým s alkoholom, dochádza najčastejšie u vekovej kategórii 13 až 17 ročných. Domnievame sa, že jeden z možných faktorov, ktorý determinuje získané výsledky je faktor charakteru športovej aktivity. Totiž športové aktivity, ktorých sa mladí ľudia majú možnosť zúčastňovať v sledovanom okrese, majú predovšetkým podobu kolektívnych/ tímových športových aktivít, ktoré sú realizované na nízkej úrovni z hľadiska profesionality. Práve tieto charakteristiky pre

mládež dostupných športových aktivít považujú viacerí výskumníci, ako Bower and Martin(1999), Brown et al.(2008), Windle et al.(2008) a ďalší za zvyšujúce mieru konzumácie alkoholických nápojov. Ako sme už spomínali sledovaný rozdiel v skúmanom rozsahu športovej aktivity sa neukázal ako štatisticky významný, preto hovoríme o vysokej konzumácii alkoholu tiež u tých, ktorí nešportujú v skúmanom rozsahu. V hľadani spojitosti tejto zistenej vysokej miery konzumácie alkoholu, sme zistili, že tí, ktorí nešportovali v uvedenom rozsahu trávili viac času pasívnym spôsobom a vykazovali veľmi vysokú mieru trávenia voľného času s rovesníkmi. A práve v spojitosti s tým autori ako Jurovský (1974), Turček (2000) upozorňujú, že neformálne stýkanie nie je nejakým spôsobom kontrolované, z dôvodu čoho tu možno vidieť častú asociáciu s problémovým správaním.

Overovaním H2 sme zistili, že športovanie v rozsahu každý deň, je spojené s nižšou mierou fajčenia tabakových výrobkov v porovnaní s tými, ktorí sa športovej aktivity v skúmanom rozsahu nezúčastňujú. Zistenia ktorými sme podložili našu hypotézu pochádzajú od autora Page et al. (1998). Jeho zistenia sú teda konzistentné s našimi, čo nám dovoľuje konštatovať, že športovanie v skúmanom rozsahu pôsobí vo vzťahu s fajčením tabakových výrobkov protektívne. Myslíme si, že tento negatívny vzťah denných športovcov k fajčeniu tabakových výrobkov sa dá predpokladať aj z hľadiska toho, že fajčenie ako také so sebou prináša množstvo zdravotných rizík. Z povahy športových aktivít vyplýva, že športovci musia vykazovať dobrú telesnú a zdravotnú kondíciu a práve fajčenie tabakových výrobkov, by pôsobilo v tomto smere negatívne. Známe sú totiž zdravotné dôsledky fajčenia postihujúce okrem iného dýchací systém, srdcovú činnosť, či primárne vplyvy fajčenia na znižovanie telesnej výkonnosti (Nešpor, Csémy a Pernicová, 1998), čo pokladáme za jeden z hlavných determinantov ovplyvňujúci skúmaný vzťah.

Verifikácia výskumnej otázky V3, v ktorej sme sa pýtali na rozdiel v rozsahu zapojenia sa do umeleckých a jazykových aktivít a konzumáciou alkoholu ukázala, že skúmaný rozdiel existuje. V tomto prípade však za účasť bola považovaná participácia na aktivitách v rozsahu každý deň, až raz za týždeň. Rozhodli sme sa tak z dôvodu zváženia skutočnosti, že uvedené aktivity sú najčastejšie realizované v týždenných intervaloch. Formulovanou výskumnou otázkou sme teda zistili, že neparticipanti v aktivite- návšteva umeleckej školy, ako aj návšteva jazykového kurzu, určeného rozsahu, v rámci skupín vykazovali vyššiu mieru konzumácie alkoholických nápojov. Avšak iba pri aktivite- návšteva umeleckej školy, sa tento rozdiel medzi participantmi a neparticipantmi v rámci

daného rozsahu preukázal ako signifikantne významný. ***Môžeme teda povedať, že návšteva umeleckej školy v rozsahu- aspoň raz za týždeň, znižuje mieru konzumácie alkoholických nápojov u skúmanej vzorky.*** V tomto prípade sa dá o zapojení do mimoškolských aktivít hovoriť, ako o protektívnom činiteli. Výsledky korelujú aj s výskumnými zisteniami Tobiášovej (1994, in Kratochvílová, 2004, str. 249), že mladí ľudia, ktorí neparticipujú na žiadnej mimoškolskej aktivite vykazujú vyššiu mieru experimentovania, ako aj užívania návykových látok. Avšak ako sme zistili, mladí ľudia tieto aktivity využívajú len v minimálnych prípadoch. Pokladáme za dôležité uviesť, že participantov v oboch typoch aktivitách bolo veľmi málo, čo ovplyvnilo validitu výskumných zistení. Dokonca z celkového počtu 134 participantov sa len v desiatich prípadoch vyskytla situácia, že sa dospievajúci súčasne zúčastňovali oboch sledovaných aktivít. Zaskočila nás predovšetkým nízka participácia v jazykových kurzoch, pretože v súčasnosti vzrastá záujem o cudzie jazyky a jazykové kurzy sú pomerne vyhľadávané aj u vekovej kategórii mladých ľudí, ktorých sme sledovali my. Je teda otázne, či sa pod nízku účasť nepodpísal aj faktor mesta, v ktorom bol výskum realizovaný. K uvedenému sa ešte neskôr v limitoch našej práce vyjadríme. Je známe, že umelecké aktivity, tiež aktivity jazykové si vyžadujú hodiny tréningu, úsilia aj mimo času, kedy prebieha uvedená aktivita. Jednotlivci sa danej aktivite venujú aj mimo samotnej účasti na aktivite, preto môžeme hovoriť o dostatočnom vyplnení voľného času, a malom množstve času, v ktorom by mohlo dochádzať k rozvoju negatívnych prejavov správania. Podobné tvrdenie uvádzajú aj Mahoney a Stattin (2000), ktorí tvrdia, že čím viac času trávia mladí ľudia zapájaním sa do mimoškolských aktivít, tým menej času im zostáva na účasť v problémovom správaní.

Výskumne sa nám však nepotvrdilo, že by bola miera fajčenia nižšia alebo vyššia v závislosti od rozsahu zapojenia sa do umeleckých alebo jazykových aktivít. Z našich doteraz odprezentovaných výskumných zistení sme si všimli, že participácia v mimoškolskej aktivite v skúmanom rozsahu predikuje užívanie ako keby len jednej z dvoch sledovaných legálnych návykových látok. Pri podrobnejšom preskúmaní možných korelácií v tomto smerovaní, sme zistili, že účasť na mimoškolskej aktivite, akou je šport, umelecká, či jazyková aktivita, vykazuje s konzumáciou alkoholu a fajčením taký vzťah, že ak aktivita predikuje konzumáciu alkoholu, nie je to automaticky spojené aj s fajčením tabakových výrobkov. Na rozdiel od toho tento vzťah, že ak dospievajúci budú konzumovať alkoholické nápoje, tak budú taktiež fajčiť tabakové výrobky a naopak, sa ukazuje u tých, ktorí sa do uvedených aktivít nezapájajú.

4.2 INTENZITA MIMOŠKOLSKÝCH AKTIVÍT A UŽÍVANIE NÁVYKOVÝCH LÁTKO

Intenzitu mimoškolských aktivít sme sa rozhodli skúmať pretože nás zaujímalo, či v prípade mimoškolských aktivít a ich protektívneho vplyvu na užívanie návykových látok, stačí uvažovať o zúčastňovaní sa na danej aktivite v určitom rozsahu alebo je potrebná tiež určitá intenzita účasti, aby bol preukázaný, či už pozitívny alebo negatívny vzťah s užívaním návykových látok. Keďže v prípade športových aktivít sme mali v skupine participujúcich dostatočný počet dospelých, bolo možné uvažovať o troch možných stupňoch intenzity účasti v športovej aktivite. V rámci umeleckých a jazykových aktivít bola už samotná účasť na aktivitách nízka, a tak sme sa rozhodli preskúmať aspoň zapojenie sa do aktivít v dvoch stupňoch intenzity.

V hypotézach H3 a H4 sme predpokladali, že konzumovať alkoholické nápoje budú v nižšej miere tí, ktorí sa zapájajú do športových aktivít intenzívne a vo vyššej miere tí, ktorí sa zapájajú veľmi intenzívne. Vychádzali sme pri tom z výskumu Fabrice O Lorente et al.(2004), ktorý interpretoval výskumné zistenia v tom zmysle, že tí, ktorí športujú intenzívne pijú menej v porovnaní s tými, čo nešportujú vôbec a tí, ktorí športujú vo vysokej intenzite pijú viac, ako tí, ktorí športujú s mierou. Tvrdenie o vyššej konzumácii alkoholu v spojitosti s veľmi intenzívnym športovaním interpretoval tým, že predovšetkým išlo o kolektívne športy, kde boli jednotlivci vystavení intenzívnejšiemu a vyššiemu tlaku rovesníckej skupiny. Uvedené vyvracia tvrdenie Říčana (2006), že participácia v športových aktivitách poskytuje jednotlivcovi možnosť prebývať v priaznivo pôsobiacom kolektíve. Vo výskume Fabrice O Lorente sa však zistilo, že čím väčšej skupiny sa športová aktivita týkala, tým participanti konzumovali viac alkoholu. Spomínaný autor tiež uvádza, že dôležitú úlohu vo výsledkoch zohral faktor úrovne, na ktorej športová aktivita prebieha. Zistil totiž, že v prípade účasti na športovej aktivite na národnej alebo medzinárodnej úrovni, s tréningami viac ako šesťkrát týždenne sa výsledky ukázali rozdielne, pretože športovanie v takomto prípade vykazovalo nižšiu mieru konzumácie alkoholu. Z uvedeného môžeme vidieť, že veľmi intenzívne zapojenie mladých v športových aktivitách, ktorým venujú takmer celý svoj voľný čas, skutočne pôsobí protektívne. Je však potrebné direktívnejšie vedenie a veľmi intenzívne zapojenie. ***Z našich zistení možno vidieť, že jedine v prípade veľmi intenzívneho športovania sa ukazuje miera konzumácie alkoholu nižšia.*** Dospelí potom podľa našich zistení konzumujú alkohol pri neintenzívnom a intenzívnom športovaní vo vyššej miere, čo

koreluje aj s výsledkami skúmania rozsahu športových aktivít. To, že je miera konzumácie alkoholu nižšia len v prípade veľmi intenzívneho športovania si vysvetľujeme tým, že športová aktivita vyplňa voľný čas v takom rozsahu, že mladí nemajú čas pre participáciu v problémovom správaní. Možný determinant vyššej miery konzumácie v prípade neintenzívneho a intenzívneho športovania, vidíme vo väčšom počte participantov mužského pohlavia ako faktora, často asociovaného s týždennou a dennou konzumáciou alkoholu (Fabrice O Lorente et al., 2004). Uvedené potvrdzujú aj zistenia Nociara (2009), ktorý uvádza asociáciu konzumácie alkoholu s mužským pohlavím, avšak zároveň dodáva, že v súčasnosti rapídne stúpa počet konzumácie alkoholických nápojov u ženského pohlavia. Uskutočnili sme dôkladnejšiu analýzu našich zistení a ukázalo sa, že v našom prípade bol vyše nadpolovičný rozdiel medzi pohlaviami, ktoré sa zúčastňujú športových aktivít. Avšak miera konzumácie alkoholu bola vysoká aj v prípade ženského aj mužského pohlavia.

To že sa nám miera konzumácie alkoholu ukázala najnižšia pri vysokej intenzite športovania ešte nehovorí o tom, že sa nám niečo podobné ukáže aj v prípade fajčenia tabakových výrobkov. Aj keď nám je známe výskumné zistenie (Adamovej, Longauera, Fotula, 1999), ktorí preukázali asociáciu konzumácie alkoholu a fajčenia tabakových výrobkov. V prípade fajčenia tabakových výrobkov v sledovaných stupňoch intenzity sme formulovali výskumné otázky, pretože doteraz realizované výskumy nesledovali vzťah medzi intenzitou športovania a mierou fajčenia tabakových výrobkov. ***Zo zistení analýzy rozptylu uvádzame zistenia, že menej fajčia tí, ktorí športujú intenzívne a veľmi intenzívne. Najviac fajčia tí, ktorí športujú neintenzívne.*** Uvedené výsledky zo sledovaných stupňov intenzity nám korelujú taktiež so zisteniami miery fajčenia vzhľadom na rozsah športových aktivít.

Výsledky miery konzumácie alkoholu a účasti na umeleckých a jazykových aktivitách v sledovanej intenzite pozitívne korelujú s výsledkami ohľadom sledovaného rozsahu zapájania sa do uvedených aktivít. ***Rozdiel, na ktorý sme sa v tomto prípade výskumnými otázkami pýtali, existuje a prejavuje sa tak, že tí ktorí intenzívne navštevujú umeleckú školu, alebo jazykové kurzy, pijú menej ako tí, ktorí sa zúčastňujú týchto aktivít neintenzívne.*** Tu si zároveň uvedomujeme, že intenzita ako taká nezohrávala dôležitú determinujúcu funkciu. Sledovali sme ju totiž len v dvoch stupňoch, teda sme porovnávali neintenzívnu účasť (menej ako hodinu a vôbec sa nezúčastňujúci) na danej aktivite s intenzívnou účasťou (hodinu a viac). Aj keď našim prvotným záujmom bolo sledovať účasť taktiež aspoň v troch stupňoch, podobne ako pri športovej aktivite, zistili

sme, že pokiaľ nehovoríme o participácii na umeleckej alebo jazykovej aktivite na profesionálnej úrovni, je účasť na uvedených aktivitách najčastejšie v hodinovej intenzite. V tom prípade stačí umelecké a jazykové aktivity sledovať z hľadiska rozsahu- či sa dospievajúci aktivít v sledovanom rozsahu zúčastňujú alebo nie.

Sledovaný rozdiel vo fajčení tabakových výrobkov vzhľadom na intenzitu účasti na umeleckých a jazykových aktivitách sa nám štatisticky významne nepotvrdil. Uvedomujeme si však veľký rozdiel medzi celkovým počtom dospievajúcich, ktorí tvorili výskumnú vzorku (N=134) a počtom tých, ktorí uviedli, že sa v sledovanej intenzite zúčastňujú umeleckej aktivity (N=17) a jazykovej aktivity (N=19).

V závere môžeme konštatovať, že rozdiel v miere užívania návykových látok medzi tými, ktorí sa do mimoškolských aktivít zapájajú a tými, ktorí sa nezapájajú, existuje. Sledovali sme ho tromi aktivitami, konkrétne športovou, umeleckou a jazykovou aktivitou. Z výskumných zistení ohľadom následnej miery konzumácie alkoholických nápojov a fajčenia tabakových výrobkov sme zistili, že v oblasti konzumácie alkoholu menej fajčia tí, ktorí sa športovej aktivity zúčastňujú veľmi intenzívne, čiže trávajú v nej každý deň aspoň 3 a viac hodín. Ďalej nasledujú tí, ktorí sa zúčastňujú umeleckej a jazykovej aktivity aspoň raz za týždeň. Sumárne teda môžeme konštatovať, že sledované mimoškolské aktivity vzhľadom na konzumáciu alkoholických nápojov pôsobia protektívne. V oblasti fajčenia tabakových výrobkov sme zistili, že tí, ktorí sa zúčastňujú športových aktivít intenzívne alebo tiež veľmi intenzívne, fajčia menej ako tí, ktorí nešportujú v sledovanej intenzite. Čo sa týka umeleckých a jazykových aktivít sa nám tento rozdiel nepotvrdil, na základe čoho, môžeme hovoriť len v prípade športovej aktivity, ako protektívne pôsobiacej v oblasti fajčenia tabakových výrobkov.

4.3 LIMITY VÝSKUMU

Keďže výskumnú vzorku tvorili účastníci vyberaní v rámci jedného okresu, za jeden z limitov považujeme nereprezentatívnu výskumnú vzorku. Napriek tomu, že sme sa výskumnú vzorku snažili zložiť z čo najväčšieho počtu účastníkov, ktorých sme si vyberali v rámci rôznych typov škôl, aby sme predišli ovplyvneniu výsledkov vzhľadom na faktor školy, naše výsledky ovplyvnila veľkosť samotného mesta, kde bol výskum realizovaný. Ďalšia dôležitá skutočnosť ohľadom miest je, že validita výsledkov bola znížená samotnými možnosťami aktívneho využívania voľného času medzi dospievajúcou mládežou. Ako sa totiž ukázalo, vysoká miera konzumácie alkoholických nápojov, bez rozdielu, či sa dospievajúci mimoškolských aktivít zúčastňuje alebo nie, súvisí s tým, aké

možnosti trávenia voľného času má vo svojom blízkom okolí. Jednotlivé položky v dotazníku s možnosťami športového, kultúrneho, vzdelávacieho využitia, ako aj centrum voľného času, školský kluby a ďalšie, síce boli respondentmi označované, ako nachádzajúce sa v blízkom okolí. Avšak v prípade, že dospelávajúci mal na predloženej škále zaznačiť, do akej miery ich využíva, označované bolo v najvyššej frekvencii iba využívanie športových možností. Organizácie, ktoré poskytujú možnosti využívania voľného času, buď nedisponujú dostatočnými možnosťami pre vekovú kategóriu dospelávajúcich od 14 rokov a vyššie, alebo využívajú a ponúkajú mladým neatraktívne spôsoby trávenia voľného času. Limitom nášho výskumu je tiež skutočnosť, že nie sme schopný určiť, či participanti pristupovali k vyplňaniu dotazníka zodpovedne a pravdivo.

4.4 APLIKÁCIE DO NOVÉHO VÝSKUMU

Aj keď sa výskumne dokázalo, že aj ostatné aktivity pôsobia v smere protektívnom, pokiaľ sú využívané v určitej intenzite či rozsahu, práve faktor možností využívania voľného času považujeme za vysoko determinujúci počet participantov na danej aktivite. Ten bol pri obidvoch aktivitách vzhľadom na celkový počet participantov minimálny. Keď sa pozrieme napríklad na jazykovú aktivitu, poskytované možnosti kurzov v meste nedosahujú dostatočnú kvalitu, či už zo strany osoby, ktorá kurz vedie alebo obsahovej stránky, pritom sú relatívne vysoko finančne náročné. Práve tieto skutočnosti podľa nás vo vysokej miere determinujú rozhodnutia o účasti, či neúčasti na danej vzdelávacej mimoškolskej aktivite. Preto by sme v budúcom výskume navrhli zamerať sa na porovnanie našich zistení, so zisteniami z väčšieho mesta. Zamerali by sme sa na reprezentatívnejšiu výskumnú vzorku, ktorú by sme si vybrali v rámci viacerých väčších miest a k našim údajom, ktoré sme získali z malého mesta, by sme pridali údaje z ďalších menších miest Slovenska. Sledovali by sme, ako sa prejavuje skúmaný vzťah vo väčšom meste, čím je determinovaný v inom prostredí. Následne na to, by sme upriamili pozornosť na faktor možností využívania voľného času, aktívnejším a efektívnejším spôsobom. Zamerali by sme sa na to, či skutočnosť, že majú jednotlivci vo väčších mestách väčšie možnosti využívania voľného času, nejakým spôsobom determinuje ich zapájanie sa do organizovaných aktivít a či sa bude v závislosti od toho nejakým meniť aj miera konzumácie alkoholických nápojov a fajčenia tabakových výrobkov.

4.5 PRÍNOS PRÁCE A APLIKÁCIE DO PRAXE

Našou prácou sme obohatili poznatky o mimoškolských aktivitách a ich funkcie, ktorú smerom k spoločnosti, ale predovšetkým k životu človeka zastupujú. Z dôvodu chýbajúcich poznatkov o funkcii, či vplyve rozsahu a intenzity v akej sa dospievajúci zúčastňujú mimoškolských aktivít, sme obohatili výskumné zistenia o poznatky, do akej miery je možné zapojenie sa do mimoškolskej činnosti považovať za protektívne a kde sa nachádza pomyselná hranica, determinujúca správanie jednotlivca negatívnym smerom.

Čo sa týka aplikácie našich zistení do praxe, uvažovali sme, že by naše výsledky mohli slúžiť, ako dobrý podnet pre ďalšie výskumné zistenia, ktoré by pracovali s reprezentatívnejšou výskumnou vzorkou a výsledky by mohli byť zovšeobecniteľné pre širšiu populáciu mladých ľudí a bolo by možné budovať na nich efektívnu prevenciu. Ukázali by nám oblasti, na ktoré by bolo potrebné zamerať sa viac, či využiť dostupné možnosti, aby dochádzalo k napĺňaniu zámerov samotnej prevencie a výchovy vo voľnom čase. Vo voľnom čase je potrebné predovšetkým pracovať na utváraní vzťahu mladých ľudí k voľnému času, aby boli schopní vnímať čas, ktorý majú k dispozícii, ako osobnú a spoločenskú hodnotu, pracovať na utváraní podmienok pre kvalitné využívanie voľného času. Pozornosť by sa mala upriamiť na utváranie kvalitnej, pestrej ponuky možností pre zmysluplné využívanie možností, ktoré sú dostupné práve tam, kde sa mladí ľudia pohybujú v najvyššej frekvencii. Ako uvádza Kučerová (in Spousta, 1994) účinne by mala do výchovy vo voľnom čase zasahovať taktiež škola, s upriamením pozornosti na školu základnú, ktorou prechádzame všetci. Tam by sa mali špeciálne pripravovaní pedagógovia, ale tiež školskí psychológovia zamerať na spôsoby, ako učiť a viesť mladých ľudí k slobodnému, ale za to zodpovednému zaobchádzaniu so svojim voľným časom. V neposlednom rade smerodajnú a vysoko determinujúcu funkciu zohráva rodina, vytváraním prostredia, ktorého je jednotlivec od svojho narodenia súčasťou. Práve v rodine, by sa mali vytvárať podmienky na podnecovanie a neustále rozvíjanie záujmov. Vytvárať prostredie, ktoré bude motivovať jednotlivca k činnosti a zároveň ho v tom podporovať a viesť. Pokiaľ majú dospievajúci dostatočne podnetné prostredie, ktoré ich vedie k využívaniu voľného času aktívnym spôsobom, tieto návyky utvorené v čase dospievania s vysokou pravdepodobnosťou budú využívať aj v dospelosti, čo sa výrazne prejaví na ich životnej orientácii, či životnom štýle.

ZÁVER

V súčasnosti nie je možné prehliadať posun k akému došlo v spoločnosti, ktorej sme aj my samy súčasťou. Čoraz častejšie sa objavujú informácie o užívaní návykových látok mladistvými, neraz tvrdých nepriaznivo na osobnosť vplyvajúcich nelegálnych návykových látok. Zároveň sa relatívne často máme možnosť pozerieť na len tak potulujúce sa skupinky mladých ľudí po vonku, ktorí hľadajú možnosti ako prekonať nudu, ktorá je dennodennou súčasťou ich života. V prípade, že tieto možnosti využitia voľného času, ktorý majú nenachádzajú, prehliadajú alebo ich nevnímajú ako atraktívne, či potrebné odvracajú sa k iným spôsobom ako zažiť niečo zaujímavé, či vzrušujúce. Práve týmto aspektom nudy a dôsledkov, ktoré so sebou prináša sa zaoberalo už niekoľko autorov (Dimoff a Carper, 1994; Naiková, 1999), ktorí vymedzili nudu, ako determinant rizikového správania.

My sme sa v našej práci pozreli na nudu z hľadiska mimoškolských aktivít, kde sme sa snažili pozrieť na rozdiely medzi participantmi a tými, ktorí sa mimoškolských aktivít nezúčastňujú a preferujú skôr spôsoby pasívneho oddychu, či nič nerobenia. Výskumom sme zistili, že participácia na mimoškolských aktivitách vykazovala celkovo veľmi nízku účasť, čím sa potvrdil stúpajúci počet tých, ktorí preferujú pasívny oddych. Naším primárnym cieľom však bolo zistiť, či vôbec existuje vzťah medzi mimoškolskou účasťou na aktivitách a mierou užívania návykových látok. Zo záverov výskumu môžeme vidieť, že preventívna funkcia aktívneho využívania voľného času, sa ukázala ako skutočne existujúca a formujúca správanie. Miera konzumácie alkoholu ako aj fajčenia tabakových výrobkov vykazovala klesajúcu tendenciu v prípade účasti na mimoškolských aktivitách, čo nám hovorí o prítomnosti pozitívneho vplyvu, zamedzujúceho formovanie problémového správania.

Myslíme si, ako sme to už aj načrtli v aplikáciách pre ďalší výskum, že smerodajnú úlohu v tejto oblasti, zohrávajú predovšetkým možnosti, aké sú dospievajúcim poskytované. Zároveň si uvedomujeme, že správanie smerujúce k negatívnym javom, akým je aj užívanie návykových látok, je taktiež determinované faktormi, akými sú rodina, rovesníci a prostredie v ktorom samotný psychický a fyzický vývin prebieha. Práve vtedy, keď budú všetky tieto kľúčové determinanty prispievať k tomu, aby dochádzalo k posunu ohľadom participácie na mimoškolských aktivitách smerom k pozitívam, čiže využívanie voľného času aj z hľadiska aktívnych možností, ktoré ponúka, bude efektívna aj samotná prevencia užívania návykových látok.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

1. ADAMOVIÁ, M., LONGAUER, F., FOTUL, A. 1999. *Aktuálna drogová scéna u študentov stredných škôl v Košiciach*. In: *Alkoholizmus a drogové závislosti: Protialkoholický obzor*, roč. 34, 1999, č. 5.
2. BALAŠTÍK, D., IN HERETIK, A. 2004. *Forenzná psychológia pre psychológov, právnikov, lekárov a iné pomáhajúce profesie*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2004. ISBN 80-10-00341-7
3. BARNES, G.M., DINTCHEFF, B.A., FARELL, P.M., HOFFMAN, J.H., WELTE, J.W. 2007. *Adolescents' Time Use: Effects on Substance Use, Delinquency and Sexual Activity*. [online], In *Journal Youth Adolescence*. 2007. [citované 18.2.2012]. Z databázy Springerlink
4. BARTOŠ, M. 1983. *Zájomová činnosť ve voľnom čase*. Praha: ROH, 1983, 156 s.
5. BIELIKOVÁ, M., PÉTIOVÁ, M. 2003. *Drogy a životný štýl mládeže v Slovenskej republike*. Bratislava: Ústav Informácií a prognóz školstva, 2003. ISBN 80-708-364-7
6. BIELIKOVÁ, M., PÉTIOVÁ, M. 2007. *Drogy, voľný čas a životný štýl mládeže v Slovenskej republike*. Bratislava: Ústav informácií a prognóz školstva, 2007, 54 s. ISBN 978-80-7098-463-5
7. CSÉMY, L., NEŠPOR, K., PERNICOVÁ, H. 1998. *Problémy s návykovými látkami ve školním prostředí*. Praha: Sportpropag, 1998, 108 s. Dostupné na: <<http://www.zkola.cz/zkedu/rodiceaverejnost/socialnepatologickejevyajejichprevence/zavislosti/kdehledatpomoczkruhuzavislosti/15866.aspx>>
8. CARPER, S., DIMOFF, T. 1994. *Berie vaše dieťa drogy?* Bratislava: Obzor, 1994. 186 s. ISBN: 80-215-0274-6

9. COOPER, H., VALENTINE, J., NYE, B., LINDSAY, J.J. 1999. *Relationships between five after- school activities and academic achievement*. In *Journal of Educational Psychology*, [online], Jun 1999. Vol. 91, Iss 2, pg. 369–378. [citované 20.2.2012]. U databázy APA psycNet
10. DARLING, N. 2005. *Participation in Extracurricular Activities and Adolescent Adjustment: Cross-Sectional and Longitudinal Findings*. In *Journal of Youth and Adolescence*, [online], Oct. 2005. Vol. 34, Iss. 5, pg. 493–505. [citované 18.2.2012]. Z databázy Springerlink
11. DASZYKOWSKA, J. *Pohybová aktivita vo voľnom čase ako faktor zdravého životného štýlu študentov stredných škôl*. In: *Výchova v pedagogickom výskume a praxi*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie zo dňa 31.januára 2008. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2008. S. 613. ISBN 978-80-8105-007-7
12. DAWES, N., MERMELSTEIN, R., METZGER, A., WAKSCHLAG, L. 2011. *Longitudinal modeling of adolescents' activity involvement, problem peer associations, and youth smoking*. In *Journal of Applied Developmental Psychology*. [online], United States: Jan – Feb, 2011. Vol. 32, Iss 1; pg 1-9. [citované 18.2.2012]. Z databázy Sciencedirect
13. ECCLES, J. S., BARBER, B. L. 1999. *Student council, volunteering, basketball, or marching band: What kind of extracurricular involvement matters?* *Journal of Adolescent Research*. [online], Jan. 1999. Vol. iss 14, pg. 10-43. [citované 20.2.2012].
14. ECCLES, J.E., FREDERICKS, J.A. 2005. *Developmental Benefits of Extracurricular Involvement: Do Peer Characteristics Mediate the Link Between Activities and Youth Outcomes?*. In *Journal of Youth and Adolescence*. [online], Dec. 2005. Vol. 34, Iss. 6, pg. 507–520. [citované 18.2.2012]. Z databázy Springerlink

15. ECCLES, J.E., FREDERICKS, J.A. 2010. *Breadth of extracurricular Participation and Adolescent Adjustment Among African- American and European- American Youth*. In *Journal of research on adolescence*. [online], 2010. Vol. 20, Iss 2, pg. 307-333. [citované 18.2.2012]. Z databázy Ebsco
16. FARMER, D., KUSCHNER, H., MAYS, D., MAYS,D.I., THOMPSON, M., WINDLE, M. 2010. *Sports-specific factors, perceived peer drinking, and alcohol-related behaviors among adolescents participating in school-based sports in Southwest Georgia*. In *Addictive Behaviors*. [online], United States: Mar, 2010. Vol. 35, Iss 3; pg 235 – 241. [citované 20.2.2012]. Z databázy Sciencedirect
17. FULKOVÁ, E. *Voľný čas a záujmová činnosť žiakov stredných škôl v súčasnosti*. In: *Pedagogika voľného času- Teória a prax*. Zborník z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou v dňoch 25.-26. Októbra 2007 v Trnave. Trnava: Trnavská univerzita, 2007. s. 286. ISBN 978-80-8082-171-5
18. GALLO, O., LENČO P. *Čo si myslia mladí – ich voľný čas a aktívna účasť na živote spoločnosti*. Dostupné na:
<<http://www.iuventa.sk/sk/Vyskum-mladeze/Vyskumy/2007/Co-si-myslia-mladi-ich-volny-cas-a-aktivna-ucast-na-zivote-spolocnosti.alej>, 2007>
19. GRÉLOT, L., GRIGGER, J., LORENTE, F., SOUVILLE, M. 2004. *Participation in sports and alcohol consumption among French adolescents*. In *Addictive Behaviors*. [online], Francúzsko: Júl, 2004. Vol. 29, Iss 5; pg 941- 946. [citované 21.2.2012]. Z databázy Sciencedirect
20. HAMADE, J., JANKECHOVÁ, J., NOCIAR, A. 2010. *Zhodnotenie trendov v užívaní drog na základe prieskumov „TAD“ (tabak, alkohol a drogy) u žiakov v ZŠ a študentov*. Dostupné na:
<http://www.uvzsr.sk/docs/info/hdm/Trendy_drogy.pdf>
21. HOFFMANN, J.P, 2006. *Extracurricular activities, athletic participation, and adolescent alcohol Use: Gender- differentiated and school – school contextual effects*. In *Journal of health and social behavior*. [online], Brigham Young

University: Sep 2006. Vol. 47 ; pg 275-290. [citované 20.2.2012]. Z databázy ProQuest

22. HOFBAUER, B. 2004. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004, 176 s. ISBN 80-7178-927-5
23. HOLINOVÁ, H. 1979. Kapitoly o mládeži a jej volnom čase. Bratislava: Smena, 1979, 211 s.
24. HRADISKÁ, E., RITOMSKÝ, A. 2007. *Spôsoby trávenia voľného času v súvislosti so sebahodnotením mládeže a postojmi k extrémizmu*. Bratislava: Národné osvetové centrum, 2007, 39 s. Dostupné na:
<<http://www.nocka.sk/uploads/b1/98/b19813a7095fd7e6d2004786f8d226aa/Volny-cas-mladez-07.pdf>>
25. JUROVSKÝ, A. 1974. *Mládež a spoločnosť*. Bratislava: SAV, 1974, 300 s.
26. KRATOCHVÍLOVÁ, E. 2003. *Spoločnosť – výchova – občianska participácia mládeže – pedagogické aspekty práce s deťmi a mládežou*. In *Mládež a spoločnosť*, roč. 9, 2003, č. 2.
27. KRATOCHVÍLOVÁ, E. 2004. *Pedagogika voľného času: Výchova v čase mimo vyučovania v pedagogickej teórii a v praxi*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2004, 308 s. ISBN 80-223-1930-9.
28. KREJČIŘOVÁ, D., LANGMEIER, J. 2007. *Vývojová psychológia*. Praha: Grada, 2007, 368 s. ISBN 80-247-1284-9.
29. NAIKOVÁ, A., IN ONDREJKOVIČ, P., POLIAKOVÁ, E. a kol. 1999. *Protidrogová výchova*. Bratislava : VEDA, 1999, 356 s. ISBN 80-224-0553-1.
30. NOCIAR, A. 2009. *Drogové závislosti*. Bratislava: Slovak Academic Press, 2009. ISBN 978-80-89271-68-9

31. OROSOVÁ, O., GAJDOŠOVÁ, B., MADARASOVÁ-GECKOVÁ, A., VAN DIJK JISTE, P. 2007. *Rizikové faktory užívania drog dospievajúcimi*. In *Československá psychologie*. č.51/2007. p. 32-47
32. PIAGET, J. 1970. *Psychologie dítěte*. Praha: SPN, 1970. 115 s.
33. PÁVKOVÁ, J. 2002. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. Praha: Portál, 2002. 221 s. ISBN 80-7178-711-6
34. POLIAKOVÁ, E. 2000. *Pedagogické a psychologické otázky výchovy k drogovej prevencii*. Nitra: UKF, 2000. ISBN 80-8050-383-4
35. ROSA, V., TUREK, I., ZELINA, M. 2000. *Návrh koncepcie rozvoja výchovy a vzdelávania v SR./Projekt „Milénium“*/ In: Príloha Učiteľské noviny. č.3/2000.
36. ŘÍČAN, P. 2006. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2006, 390 s. ISBN 80-7367-124-7
37. SEGAL, B. 1989. *Perspectives on Adolescent Drug Use*. In *Drugs and Society*. Binghamton: The Haworth Press, 1989, 170 s. ISBN 978-0-86656-923-1
38. SHILTS, L. 1991. *The relationship of early adolescent substance use to extracurricular activities, peer influence, and personal attitudes*. [online], In *Journal Youth Adolescence*. 1991. Vol.26, Iss 103. [citované 18.2.2012]. Z databázy Ebsco
39. SPOUSTA, V. 1994. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, 183 s. ISBN 80-210-1007-X.
40. ŠKODÁČEK, I. 1999. *Toxikománia detí a mladistvých na Slovensku*. Bratislava: SAP, 1999, 244 s. ISBN 80-88908-40-X
41. TURČEK, M. 1964. *Alkohol a deti*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1964, 102 s.

42. TUČEK, K. 2000. *Psychopatologické a sociálno – patologické prejavy u detí a mládeže*. Bratislava: IRIS, 2000, 133 s. ISBN 80-89018-06-8
43. VAGNEROVÁ, M. 1999. *Vývojová psychológia*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-308-0
44. VEREŠOVÁ, M. 2004. *Mediatory užívania drog, Cesta k efektívnej prevencii drogových závislosti*. Nitra: FSVaz, 2004. ISBN 8050-767-8
45. VEREŠOVÁ, M., ONDRUŠKOVÁ, J. *Osobnostná a sociálna determinácia vzniku závislosti*. In: *Drogy- pedagogický problém. Zborník z medzinárodného seminára konaného v dňoch 7.-8.februára 1997 v Nitre*. Nitra: SlovDidac, 1997. s.67-68. ISBN 80-967746-0-3

PRÍLOHA 1

ROZSAH MIMOŠKOLSKÝCH AKTIVÍT

Tab. 1b Rozdiel v skupinách pri rozsahu športovej aktivity a konzumácie alkoholických nápojov- Frekvenčná tabuľka

ŠPORT	PITIE	početnosť	počet percent	počet
zúčast.	konzum.	42	47,7	88
	nekonzum.	46	52,3	88
nezúčast.	konzum.	25	54,3	46
	nekonzum.	21	45,7	46

Tab. 2b Rozdiel v skupinách pri rozsahu športovej aktivity a fajčení tabakových výrobkov- Frekvenčná tabuľka

ŠPORT	FAJČENIE	početnosť	počet percent	počet
zúčast.	fajčí	21	23,9	88
	nefajčí	67	76,1	88
nezúčast.	fajčí	20	43,5	46
	nefajčí	26	56,5	46

Tab. 3b Rozdiel v skupinách pri rozsahu umeleckej aktivity a konzumácii alkoholických nápojov- Frekvenčná tabuľka

UMELECKÁ AKTIVITA	PITIE	početnosť	počet percent	počet
zúčast.	konzum.	4	23,5	17
	nekonzum.	13	76,5	17
nezúčast.	konzum.	63	53,8	117
	nekonzum.	54	46,2	117

Tab. 4b Rozdiel v skupinách pri rozsahu vzdelávacej jazykovej aktivity a konzumácii alkoholických nápojov- Frekvenčná tabuľka

JAZYKOVÁ AKTIVITA	PITIE	početnosť	počet percent	počet
zúčast.	konzum.	7	31,8	22
	nekonzum.	15	68,2	22
nezúčast.	konzum.	60	53,6	112
	nekonzum.	52	46,4	112

Tab. 5a Fajčenie tabakových výrobkov vzhľadom na rozdiel v zapojení a nezapojení sa v sledovanom rozsahu do umeleckej aktivity- Mann Whitneyho U Test

UMELECKÁ AKTIVITA		N	AM	Mann-Whitney U	p
fajčenie	zúčastňujúci	17	80,12	780,000	,072
	nezúčastňujúci	117	65,67		

Legenda: N- počet participantov; AM- priemer; p- signifikancia;

Tab. 5b Rozdiel v skupinách pri rozsahu umeleckej aktivity a fajčení tabakových výrobkov- Frekvenčná tabuľka

UMELECKÁ AKTIVITA	FAJČENIE	početnosť	počet percent	počet
zúčast.	fajčí	2	11,8	17
	nefajčí	15	88,2	17
nezúčast.	fajčí	39	33,3	117
	nefajčí	78	66,7	117

Tab. 6a Fajčenie tabakových výrobkov vzhľadom na rozdiel v zapojení a nezapojení sa v sledovanom rozsahu do vzdelávacej jazykovej aktivity- Mann Whitneyho U Test

JAZYKOVÁ AKTIVITA		N	AM	Mann-Whitney U	p
fajčenie	zúčastňujúci	22	69,73	1183,000	,712
	nezúčastňujúci	112	67,06		

Legenda: N- počet participantov; AM- priemer; p- signifikancia;

Tab. 6b Rozdiel v skupinách pri rozsahu vzdelávacej jazykovej aktivity a fajčení tabakových výrobkov- Frekvenčná tabuľka

JAZYKOVÁ AKTIVITA	FAJČENIE	početnosť	počet percent	počet
zúčast.	fajčí	6	27,3	22
	nefajčí	16	72,7	22
nezúčast.	fajčí	35	31,3	112
	nefajčí	77	68,8	112

INTENZITA MIMOŠKOLSKÝCH AKTIVÍT

Tab. 9b Rozdiel v skupinách v miere konzumácie alkoholických nápojov a intenzity zapojenia v umeleckej činnosti- Frekvenčná tabuľka

UMELECKÁ AKTIVITA	PITIE	početnosť	počet percent	počet
Intenzívne zapojenie	konzum.	4	23,5	17
	nekonzum.	13	76,5	17
Neintenzívne zapojenie	konzum.	63	53,8	117
	nekonzum.	54	46,2	117

Tab. 10b Rozdiel v skupinách v miere konzumácie alkoholických nápojov a intenzity zapojenia vo vzdelávacej jazykovej aktivite- Frekvenčná tabuľka

JAZYKOVÁ AKTIVITA	PITIE	početnosť	počet percent	počet
Intenzívne zapojenie	konzum.	5	26,3	19
	nekonzum.	14	73,7	19
Neintenzívne zapojenie	konzum.	62	53,9	115
	nekonzum.	53	46,1	115

Tab. 11a Miera fajčenia tabakových výrobkov vzhľadom na intenzitu zapojenia v umeleckej činnosti- Mann Whitneyho U Test

UMELECKÁ AKTIVITA	N	AM	Mann-Whitney U	p
fajčenie intenzívne zap.	17	80,12	780,000	,072
neintenzívne zap.	117	65,67		

Legenda: N- počet participantov; AM- priemer; p- signifikancia;

Tab. 11b Rozdiel v skupinách v miere fajčenia tabakových výrobkov a intenzity zapojenia v umeleckej činnosti- Frekvenčná tabuľka

UMELECKÁ AKTIVITA	FAJČENIE	početnosť	počet percent	počet
Intenzívne zapojenie	fajčí	2	11,8	17
	nefajčí	15	88,2	17
Neintenzívne zapojenie	fajčí	39	33,3	117
	nefajčí	78	66,7	117

Tab. 12a Miera fajčenia tabakových výrobkov vzhľadom na intenzitu zapojenia vo vzdelávacej jazykovej aktivite- Mann Whitneyho U Test

JAZYKOVÁ AKTIVITA	N	AM	Mann-Whitney U	p
fajčenie intenzívne zap.	19	70,37	1038,000	,663
neintenzívne zap.	115	67,03		

Legenda: N- počet participantov; AM- priemer; p- signifikancia;

Tab. 12b Rozdiel v skupinách v miere fajčenia tabakových výrobkov a intenzity zapojenia vo vzdelávacej jazykovej aktivite- Frekvenčná tabuľka

JAZYKOVÁ AKTIVITA	FAJČENIE	početnosť	počet percent	počet
Intenzívne zapojenie	fajčí	5	26,3	19
	nefajčí	14	73,7	19
Neintenzívne zapojenie	fajčí	36	31,3	115
	nefajčí	79	68,7	115